

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ
لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ
وَالْمُلْكُ لِشَرِيكَ لَكَ

हज र उमराह

कुरआन र सुन्नतको प्रकाशमा

संकलन तथा सम्पादन:

डा. अरशद बशीर मदनी (हाफिजहुल्लाह)

पूर्व मदरसा शिक्षक, जेद्दा तथा जिजान, साउदी अरब
AskIslamPedia.com का संस्थापक तथा निर्देशक

अनुवादक: मुहम्मद मुनव्वर आलम

Contact no: 00966540968874

ASKISLAMEDIA
GATEWAY FOR ISLAMIC INFORMATION

Free Online Islamic Encyclopedia

COPYRIGHT
All Rights Reserved
JUNE 2026

हज र उमराह

कुरआन र सुन्नतको प्रकाशमा

संकलन तथा सम्पादन:

डा. अरशद बशीर मदनी (हाफिजहुल्लाह)

पूर्व मदरसा शिक्षक, जेद्दा तथा जिजान, साउदी अरब

AskIslamPedia.com का संस्थापक तथा निर्देशक

अनुवादक: मुहम्मद मुनव्वर आलम

Contact no: 00966540968874

SHAIKH Dr. ARSHAD BASHEER UMARI MADANI waffaqahullah

Hafiz and Aalim, Fazil (Madina University, K.S.A), M.B.A

Founder & Director of AskIslamPedia.com

Chairman: Ocean the ABM School, Hyderabad, TS,INDIA

+91 92906 21633 (WhatsApp only)

www.abmqurannotes.com | www.askislampedia.com | www.askmadanicom

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ، وَسَلَّمَتْ سُلَيْمًا كَثِيرًا، أَمَّا بَعْدُ:

प्राक्कथन

सबै प्रशंसा अल्लाहका लागि हो र अल्लाहका रसूल, उहाँका परिवार तथा सम्पूर्ण साथीहरूमाथि कृपा र शान्ति वर्षोस्। (यसपछि)!

हज, इस्लामका पाँच स्तम्भहरूमध्ये एक महत्त्वपूर्ण स्तम्भ हो (सूरह आल-इमरान ३:९७, सहीह बुखारी हदीस नम्बर: ८)। अल्लाह ता'आलाद्वारा निर्धारित गरिएका इबादतहरू (उपासनाहरू) मध्ये हज एउटा यस्तो इबादत हो, जसको माध्यमबाट बन्दा (सेवक) ले आफ्नो अल्लाहको प्रसन्नता प्राप्त गर्नका लागि आफ्नो तन, मन र धन लगाउँछ, ताकि उसको पालनकर्ता उससँग प्रसन्न र खुसी होस्।

कुनै पनि कर्म (अमल) स्वीकृत हुनका लागि दुईवटा सर्तहरू छन्:

इखलास (निष्ठा): अर्थात् सबै कर्महरू केवल अल्लाह ता'आलालाई प्रसन्न पार्नका लागि मात्र गरिनुपर्छ।

उहाँका रसूल मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले सिकाउनुभएको तरिका अनुसार गरिनुपर्छ।

यी दुई सर्तहरूको सार यो हो कि हाजी (हजयात्री) ले शिर्क (साझेदारी), देखावटीपन, बिद'अत (धार्मिक नवाचार) र हरेक प्रकारका अनाज्ञाकारिताहरूबाट अनिवार्य रूपमा बच्नुपर्छ र अल्लाह ता'आला तथा उहाँका रसूलको यथाशक्य आज्ञापालन गर्नुपर्छ।

अल्लाहका रसूल (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले भन्नुभयो:

"خذوا عني مناسككم"

(सहीह अल-जामिअ: ७८८२), अर्थात् "तिमीहरू मबाट हजको तरिका सिक।" यो पुस्तिका वास्तवमा यही आदेशलाई व्यवहारमा उतार्न हजयात्रीहरूको सहजताका लागि तयार पारिएको हो।

लेखनको कारण

हजको मौसममा साउदी अरबको हरमैन (मक्का र मदिना) मामिला सम्बन्धी संस्थाको स्वीकृत कार्ययोजना अन्तर्गत मस्जिद-ए-नबवीको प्राङ्गणमा हजयात्रीहरूलाई व्यवस्थित रूपमा मार्गदर्शन गर्ने अवसर अल्लाह ता'आलाले मलाई प्रदान गर्नुभयो। त्यस क्रममा हजयात्रीहरूले भोगेका समस्याहरू, तथा हज र उम्राहका नियम र कानूनहरू बारे जानकारी नहुँदा उनीहरूले पाएको सास्ती महसुस गर्दै, सर्वसाधारणको सहजताका लागि यो सरल पुस्तिका तयार गर्ने विचार मनमा आयो, अलहमदुलिल्लाह (अल्लाहलाई धन्यवाद छ)।

विशेषता

यो पुस्तक वास्तवमा हज र उम्राहका सम्पूर्ण नियमहरू, समस्याहरू, विधिहरू र गुणहरूलाई सरल भाषा, बुँदागत रूप, नम्बरहरू, तस्बिरहरू र शीर्षकहरूको रूपमा अत्यन्तै सजिलो बनाएर तयार पारिएको छ, ताकि हजयात्रीहरूले यसलाई गाइड (मार्गदर्शन) का रूपमा आफूसँगै राख्न सकून् र यसबाट पूर्ण फाइदा उठाउन सकून्।

कृतज्ञता ज्ञापन

यो पुस्तक पूरा गर्न सहयोग गर्ने सम्पूर्ण विद्वान वर्ग, सहयोगीहरू र साथीहरूलाई म धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु। विशेष गरी शेख अनिसुर रहमान आजमी उमरी मदनी, शेख डा. सईद खालिद उमरी मदनी र 'आस्क इस्लाम पीडिया' (www.AskIslamPedia.com) सँग सम्बद्ध सम्पूर्ण साथीहरू, विशेष गरी जनाब मन्सूर साहब, जनाब रफिक साहब, शेख अब्दुल्लाह उमरी, शेख उस्मान उमरी, शेख नूरुद्दिन उमरी, शेख अब्दुल वासिअ उमरी (Ph.D.), शेख मइनुद्दिन उमरी, शेख अब्दुर रहमान उमरी मदनी, मोहम्मद माजिद उमरी, मोहम्मद मुजाहिद उमरी, जनाब अब्दुल्लाह बाजिबिर र उहाँका परिवारजन, र यसलाई रोमन इङ्ग्लिसमा रूपान्तरण गर्ने जनाब फहिम साहब, जनाब जाबेद साहब, डा. जकी उर रहमान र आदरणीय नसरिन फातिमा (श्रीमती अर्शद बशिर उमरी मदनी) प्रति म आभारी र कृतज्ञ छु। त्यसैगरी यस पुस्तकलाई भिडियो र मोबाइल एपमा रूपान्तरण गर्न सहयोग गर्ने जनाब निजामुद्दिन, जनाब अब्दुर रहमान, मुश्ताक अहमद र इश्तियाक अहमदप्रति म आभारी

र कृतज्ञ छु। अल्लाह ता'आलाले उहाँहरू सबैलाई उत्तम प्रतिफल (जजाए खैर) प्रदान गरून्- आमिन।

मलाई यस योग्य बनाउने जामिया दारुस्सलाम उमरआबाद र जामिया इस्लामिया मदिना मुनव्वराका सम्पूर्ण आदरणीय शिक्षकहरू र जिम्मेवार व्यक्तिहरूप्रति म अत्यन्तै आभारी र कृतज्ञ छु, अल्लाह ता'आलाले उहाँहरू सबैको सत्कर्मको सङ्ग्रह (मीजान-ए-हसनात) लाई भारी बनाइदिऊन्- आमिन!

प्रार्थना (दुआ):

अन्तमा म प्रार्थना गर्दछु कि अल्लाह ता'आलाले यो महत्त्वपूर्ण इबादतको जिम्मेवारी पूरा गर्न सहजता प्रदान गरून्, यस प्रयासलाई स्वीकार गरेर यसलाई परलोकको लागि उत्तम पाथेय (पुँजी) बनाइदिऊन्, र मेरो लागि, मेरा मातापिताका लागि, मेरो परिवार र सहयोगीहरूका लागि संसार र परलोकमा मुक्ति (नजात) को माध्यम बनाइदिऊन्- आमिन।

वासलामु अलैकुम
हजयात्रीहरूसँग प्रार्थनाको अपिलकर्ता
अर्शद बशिर उमरी मदनी

विषय-सूची

	विषयवस्तु	पृष्ठ नम्बर
1	हज र उम्राहको चेक लिस्ट (Check List)	०६
2	हज र उम्राहका स्तम्भहरू (अर्कान), अनिवार्य कर्तव्यहरू (वाजिबात), निषेधित र वैध कार्यहरूको विवरण	०८
3	उम्राह गर्ने तरिका	१४
4	हज गर्ने तरिका	२६
5	मदिना तैयबाको मुबारक (पवित्र) यात्रा	३९
6	हज र उम्राहका सम्पूर्ण दुवाहरू (प्रार्थनाहरू)	४२
7	अल्लाहका अस्मा-उल-हुस्ना (पवित्र नामहरू)	४७

उमराह चेकलिस्ट (Umrah Check List)

- 1) के तपाईंले नुहाएर र सफा भएर, मीकात पार गरेपछि (اللهم لبيك عمرة) भन्दै उमराहको नियत गर्नुभएको छ?
- 2) के तपाईं अहिले इहरामको अवस्थामा हुनुहुन्छ? आशा छ, तपाईंले इहरामका शिष्टाचार (आदाब) पालन गर्नुभएको हुनेछ।
- 3) के तपाईंलाई तलबिया याद छ?

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

- 4) के तपाईं हरममा प्रवेश गर्दा त्यसका शिष्टाचार (आदाब) र दुआहरू पूरा गर्नुहुन्छ?
- 5) तवाफ-ए-कुदूम (पहिलो तवाफ) सुरु गर्नुअघि इज्तिबा (पुरुषले दाहिने काँध खुला राख्ने तरिका) अपनाउन नबिसर्नुहोस्।
- 6) के तपाईंले हजर-ए-अस्वद (कालो पत्थर) लाई चुमेर वा त्यसतर्फ संकेत गरेर तवाफ सुरु गर्नुभएको छ?
- 7) के तपाईं रमल (पहिला तीन चक्करमा छिटो-छिटो साना कदमले हिँड्ने) गर्दै हुनुहुन्छ? यो पुरुषहरूका लागि हो, महिलाहरूका लागि होइन।
- 8) के तपाईंले तवाफका सात चक्कर पूरा गरेर दुई रकअत नमाज पढ्नुभएको छ? (याद राख्नुहोस्, तवाफको कुनै निश्चित दुआ छैन। तपाईं कुरआनको तिलावत, दुआ र जिक्र गर्न सक्नुहुन्छ। रुक्न यमानी र हजर-ए-अस्वदको बीचमा यो दुआ पढ्न सकिन्छ:)

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

अर्थ: “हे हाम्रो पालनकर्ता! हामीलाई दुनियाँमा पनि भलाइ देऊ, आखिरतमा पनि भलाइ देऊ, र हामीलाई आगोको यातनाबाट बचाऊ।”

- 9) तवाफ (सात चक्कर) पछि दुई रकअत नमाज मकाम-ए-इब्राहीम नजिक वा जहाँ स्थान पाइन्छ त्यहाँ पढ्नुभएको छ? नमाजपछि के तपाईंले जमजम पानी पिउनुभएको छ?

- 10) के तपाईं सफा बाट सई सुरु गरेर सात चक्कर पूरा गर्दै हुनुहुन्छ? यसको आदाब र दुआहरू नबिसनुहोस्। हरियो चिन्हहरू (ग्रीन मार्कर) बीचमा पुरुषहरूले छिटो हिँड्नुपर्छ।
- 11) सई पूरा भएपछि पुरुषहरूले टाउकोका सबै कपाल मुण्डन (हल्क) वा छोटो (कसर) गर्नुपर्छ। महिलाहरूले एक औँलाको पोर बराबर कपाल काट्नुपर्छ।

हज चेक लिस्ट (Hajj Check List)

- 1) के तपाईं ८ जुलहिज्जामा हजका लागि इहराम बाँधिसक्नुभएको छ? (आफ्नो बसोबास स्थान वा मीकातबाट)
- 2) के तपाईंले मनमा नियत गरेर "اللهم لبيك حجاً" भनेका शब्दहरू उच्चारण गर्नुभएको छ? तलबिया निरन्तर पढिरहनुहोस्।
- 3) के तपाईंले मिनामा जुहरको नमाज कसर (छोटो) गरी पढ्नुभएको छ? (अन्य नमाजहरू पनि आफ्नै समयमा पढिनेछन्।)
- 4) के तपाईंले ८ जुलहिज्जाको रात मिनामा बिताउनुभएको छ?
- 5) याद राख्नुहोस्, ९ जुलहिज्जामा सूर्योदयपछि तलबिया, तक्बीर र तहलील पढ्दै अराफाततर्फ जानुपर्छ।
- 6) याद राख्नुहोस्, अराफातको मैदानमा जुहरको समयमा इमामको खुत्बा (उपदेश) सुन्नु सुन्नत हो (यदि सम्भव भए)।
- 7) खुत्बापछि जुहर र असरको नमाज जमाअतका साथ एकै समयमा (जुहरको समयमा) कसर गरेर पढ्नुपर्छ।
- 8) अराफाको दिन दुआहरू प्रशस्त रूपमा पढ्नुहोस्।
- 9) जुहर र असरको नमाजपछि अराफातमा किल्लातर्फ फर्केर दुआमा व्यस्त रहनुपर्छ।
- 10) सूर्यास्तपछि मगरिबको नमाज नपढी, शान्ति र मर्यादाका साथ तलबिया पढ्दै मुजदलिफातर्फ जानुपर्छ।
- 11) मुजदलिफामा मगरिब र इशाको नमाज एकै साथ कसर गरेर पढ्नुहोस्।
- 12) मुजदलिफामा रात बिताउनुहोस्।

- 13) १० जुलहिज्जामा सूर्योदयअघि शान्ति र मर्यादाका साथ तलबिया पढ्दै मुजदलिफाबाट मिनातर्फ जानुपर्छ।
- 14) सूर्योदयपछि जमरह अक्रबा (ठूलो शैतान) मा सातवटा कंकड हान्नुहोस्।
- 15) त्यसपछि कुर्बानी (जनावर बलि) गर्नुहोस्।
- 16) कुर्बानीपछि हल्क (टाउको मुण्डन) वा तक्सीर (कपाल काट्ने) गर्नुहोस्। त्यसपछि इहरामका प्रतिबन्धहरू हट्छन् र सामान्य लुगा लगाउन सकिन्छ।
- 17) त्यसपछि मक्कामा गई तवाफ-ए-इफादा गर्नुहोस्, जमजम पानी पिउनुहोस्, सई गर्नुहोस् र फेरि मिनामा फर्कनुहोस्।
- 18) ११ देखि १३ जुलहिज्जा सम्मका दिनहरू मिनामा बिताउनुपर्छ। यी दिनहरूमा जुहरपछि तीनवटै जमरातमा कंकड हान्नुपर्छ।
- 19) १२ जुलहिज्जामा सूर्यास्तअघि मिनाबाट निस्किनुभयो भने १३ जुलहिज्जाको रात मिनामा बिताउन आवश्यक छैन। सूर्यास्तपछि निस्किएमा भने रात मिनामै बिताउनुपर्छ।
- 20) मक्का छोड्नुअघि तवाफ-ए-विदा (विदाइ तवाफ) गर्न नबिर्सनुहोस्
हज र उमराहका अरकान, वाजिबात, निषेधहरू तथा जायज कामहरूको विवरण अरकान (स्तम्भ) र वाजिबात (अनिवार्य कार्य) बीचको फरक

नोटः

- रुक्न (स्तम्भ) बिना उमराह वा हज पूरा हुँदैन।
- वाजिब छुटेमा दम (कुर्बानी) दिनु वाजिब हुन्छ। यदि दम दिइएन भने त्यो जिम्मेवारी बाँकी रहन्छ। हर्म (मक्का) को सीमाभित्र दम दिनुपर्छ। जबसम्म दम दिइँदैन, त्यो जिम्मेवारी समाप्त हुँदैन।

हज अनिवार्य (फर्ज) हुने सर्तहरू

१. इस्लाम

हज केवल मुसलमानमाथि फर्ज हुन्छ। गैर-मुस्लिमले हज गरे पनि उसको हज स्वीकार हुँदैन।

२. बालिग हुनु

नाबालिग (अझ बालिग नभएको) व्यक्तिमाथि हज फर्ज हुँदैन। यदि बच्चाले बालिग हुनुअघि हज गऱ्यो भने उसको हज सही हुन्छ र नफल (स्वेच्छिक) हज मानिन्छ। तर बालिग भएपछि उसले फर्ज हज पुनः गर्नुपर्छ। किनकि बालिग हुनुअघि गरिएको हजले फर्ज हजको जिम्मेवारी समाप्त गर्दैन।

३. अकल (समझदारी)

व्यक्ति समझदार र मानसिक रूपमा स्वस्थ हुनुपर्छ। किनकि नियत तथा हजका अन्य अरकानको पालनाका लागि अकल आवश्यक हुन्छ।

४. इस्तिताअत (सामर्थ्य)

व्यक्तिसँग हज गर्न जाने र फर्किने खर्च तथा आवश्यक आर्थिक क्षमता हुनुपर्छ। यदि आर्थिक क्षमता छैन भने हज फर्ज हुँदैन।

विशेष नोट (महिलाहरूका लागि)

महिलाको हकमा महम (विवाह गर्न हराम भएको नजिकको पुरुष आफन्त) को उपलब्धता पनि इस्तिताअत (सामर्थ्य) को सर्तमा पर्दछ। यदि महम छैन भने हज फर्ज हुँदैन। तर यदि महिलाले महम बिना हज गरिन् भने हज त पूरा हुन्छ, तर महम बिना यात्रा गर्नु पाप हुनेछ।

हजका अरकान (मुख्य स्तम्भहरू)

१. एहराम बाँधेर हजमा प्रवेश गर्ने नियत गर्नु।
२. ९ जुल-हिज्जाको दिन अरफातको मैदानमा उपस्थित भई वुकूफ-ए-अरफात गर्नु।
३. अरफातबाट फर्किएपछि तवाफ-ए-जियारत (तवाफ-ए-इफादा) गर्नु।
४. सफा र मरवा बीच सई गर्नु।

महत्वपूर्ण कुरा:

यी अरकानमध्ये कुनै एक पनि छुट्यो भने हज पूरा हुँदैन। अरकानको पूर्तिका लागि केवल दम (कुर्बानी) पर्याप्त हुँदैन, ती कार्यहरू स्वयं गर्नेपर्छ।

हजका वाजिबात (अनिवार्य कार्यहरू)

१. मीकातबाट वा मीकातभन्दा अगाडि एहराम बाँधेर हजको नियत गर्नु।
२. ९ जुल-हिज्जाको सूर्यास्तसम्म अरफातमा बसिरहनु।

३. १० जुल-हिज्जाको रात मुजदलिफामा बिताउनु।

४. १० जुल-हिज्जामा कुर्बानी गरेपछि टाउको मुण्डन (हल्क) वा कपाल छोटो (कसर) गराउनु।

नोट:

केही विद्वानहरूका अनुसार यो कार्य अरकानसँग धेरै नजिक भएकाले यसलाई रुकन (स्तम्भ) जस्तै महत्त्वपूर्ण मानिन्छ।

५. १० जुल-हिज्जामा केवल जमरातुल-अकबा (ठूलो जमरा) मा कंकर हान्नु। ११ र १२ जुल-हिज्जामा तीनवटै जमरामा क्रमशः कंकर हान्नु। यदि १३ जुल-हिज्जाको रात मिना मै बिताइयो भने १३ गते पनि तीनवटै जमरामा कंकर हान्नु।

६. ११ र १२ जुल-हिज्जाको रात मिना मै बिताउनु। यदि १३ गतेसम्म बस्ने हो भने १३ गतेको अघिल्लो रात पनि मिना मै बिताउनु।

७. तवाफ-ए-विदा (विदाइ तवाफ) गर्नु।

उमराहका अरकान (मुख्य स्तम्भहरू)

१. एहराम बाँधेर उमराहमा प्रवेश गर्ने नियत गर्नु।
२. बैतुल्लाह (काबा) को तवाफ गर्नु।
३. सफा र मरवा बीच सई गर्नु।

उमराहका वाजिबात

१. मीकातबाट वा मीकातभन्दा अगाडि एहराम बाँधेर उमराहको नियत गर्नु।
२. सई पूरा गरेपछि टाउको मुण्डन (हल्क) वा कपाल छोटो (कसर) गराउनु

एहरामको अवस्थामा निषेधित कार्यहरू र तिनको काफफारा (प्रायश्चित)

निषेधित कार्यहरू	कफफारा (प्रायश्चित)
१. टाउको वा शरीरको कुनै पनि भागबाट जानाजानी कपाल उखेल्नु, काट्नु वा खौरनु।	
२. नङ काट्नु	
३. सुगन्ध (अत्तर) लगाउनु (यसको अर्थ चिया वा जुसको सुगन्ध होइन, सुगन्धित अत्तर वा अत्तरजन्य पदार्थ हो)।	
४. पुरुषहरूले टोपी, फेटा वा टाउकोमा टाँसिने कुनै पनि वस्तुले टाउको ढाक्नु।	
५. पुरुषहरूले शरीरको आकार अनुसार बनाइएका वा सिलाइएका कपडाहरू लगाउनु (जस्तै: सलवार कमिज, गन्जी, कोट, स्विटर, पाइन्ट, पाजामा आदि), जबकि महिलाहरूले पन्जा तथा अनुहार ढाक्ने नकाब (फेसभेल) लगाउनु।	यी पाँच निषेधित कार्यहरू मध्ये कुनै पनि गल्तीले वा बिर्सेर हुन गएमा यसमा कुनै काफफारा (प्रायश्चित) छैन। तर यदि कसैले जानाजानी यी मध्ये कुनै कार्य गरेमा यसको काफफारा यो छ: तीन दिन रोजा (व्रत) राख्नु, वा छ जना गरिब

	(मिस्कीन) लाई खाना खुवाउनु, वा 'दम' दिनु (बास्रा/भेडा वध गर्नु)।
निषेधित कार्यहरू	कफफारा (प्रायश्चित)
६. जंगली जनावरको शिकार गर्नु वा शिकार गर्न मद्दत गर्नु।	शिकार गरिएको जनावरको बराबर गाई, ऊँट वा बास्रा वध गर्नु, वा त्यसको मूल्य बराबरको अन्न किनेर गरिबहरूलाई प्रति व्यक्ति एक 'मुद्द' (मापन) को दरले बाँड्नु, वा त्यस बराबरको रोजा (व्रत) राख्नु।
७. सगाई (मंगनी) गर्नु, गराउनु, निकाह गर्नु वा गराउनु	तौबा गरेर इस्तिगफार गरेपछि पुनः निकाह गर्नुपर्छ। ¹
८. जुँ (जुम्मा) मार्नु	तौबा र इस्तिगफार गर्नुपर्छ।
९. हमविस्तरी (शारीरिक सम्बन्ध) गर्नु	यदि उमराको सई (सफा-मरवा बीचको दौड) गर्नु अघि श्रीमतीसँग यौनसम्बन्ध राखियो भने उमरा अमान्य (फासिद) हुन्छ। त्यसैले त्यो उमरा पूरा गर्नुपर्छ, एक वटा बास्रा (वा भेडा) कुर्बानी दिनुपर्छ, अनि अर्को उमरा गरी त्यसको कज़ा (पुनः पूरा) गर्नुपर्छ। तर यदि उमराको सई गरिसकेपछि श्रीमतीसँग यौनसम्बन्ध राखियो भने उमरा अमान्य हुँदैन, तर एक वटा दम (बास्रा वा भेडा कुर्बानी) दिन अनिवार्य हुन्छ।

नोट:

यदि कुनै महिलालाई इहरामको अवस्थामा महिनावारी (रजस्वला) वा प्रसूति पश्चात् आउने रगत (निफास) आयो भने, उनी बैतुल्लाहको तवाफ बाहेक हज र उमराका सबै अन्य रुकन (मुख्य कार्यहरू) र वाजिब (अनिवार्य कार्यहरू) पूरा गर्न सकिन्छन्।

इहरामको अवस्थामा गर्न पाइने कामहरू

- नुहाउनु।
- टाउको र शरीर धुनु।
- मलम लगाउनु वा औषधि सेवन गर्नु।
- आँखामा सुरमा वा औषधि हाल्नु।
- हानिकारक जनावर मार्नु।
- इहरामका कपडा फेर्नु।
- औँठी, घडी, पर्स, छाता आदि प्रयोग गर्नु।
- साबुन वा सुगन्धरहित स्याम्पु प्रयोग गर्नु।
- समुद्री सिकार गर्नु।

हजमा जानुअघि गर्ने कामहरू

आफ्नो आस्था (अकिदा) सुधानु।

(अल्लाहलाई साझेदार ठहराउने तथा उहाँबाहेक अरु कसैलाई पनि उपासनाको योग्य ठान्ने विश्वासबाट बच्नु। – सूरह लुकमान: १३)

- हजका नियम तथा मसाइल सिक्नु।
- पापहरूबाट साँचो तौबा गर्नु।
- अल्लाहसँग हज स्वीकार होस् भनेर दुआ गर्नु।
- मानिसहरूको हक (अधिकार) फिर्ता गर्नु।
- घरपरिवारलाई वसीयत गर्नु।
- (यदि वसीयत गर्नुपर्ने कुनै कुरा बाँकी छ भने)
- ऋण वा कर्जा भए तिर्नु।

- आफ्ना आँखा र जिब्रोलाई सुरक्षित राख्नु।
- प्रत्येक काम सुन्नतअनुसार गर्नु।
- अनावश्यक कुरा धेरै बोल्ने बानीबाट बच्नु।

हज र उमराको फजीलत (महत्त्व)

- उमरा गर्नु पापहरूको कफफारा (प्रायश्चित्त) हो, र स्वीकार भएको हजको प्रतिफल केवल जन्नत हो।
- अल्लाहको मार्गमा जिहादपछि हज सबैभन्दा उत्कृष्ट कर्म हो।
- हज गर्ने व्यक्ति पापबाट यसरी शुद्ध हुन्छ, जसरी आजै आमाको गर्भबाट जन्मिएको शिशु हुन्छ।
- हज र उमरा निरन्तर गर्दा गरिबी र पापहरू समाप्त हुन्छन्।
- हजले सम्पूर्ण पापहरू मेटाइदिन्छ।
- हज र उमरा गर्ने व्यक्तिको दुआ स्वीकार हुन्छ।
- हज र उमरा महिला, वृद्ध तथा कमजोर व्यक्तिहरूका लागि जिहादसरह हो।
- रमजान महिनामा गरिएको उमराको सवाब हज बराबर हुन्छ।
- हज वा उमराका लागि यात्रामा निस्किएको व्यक्ति बाटोमै मृत्यु भए पनि उसलाई पूरा हज/उमराको सवाब प्राप्त हुन्छ।

उम्रा (कुरआन र सुन्नतको प्रकाशमा)

चेतावनी

हज सम्पन्न गर्नका लागि उम्रा गर्नु आवश्यक हुन्छ। त्यसैले तल उल्लेख गरिएको तरिकाअनुसार पहिले उम्रा गर्नुहोस्।

उम्रा गर्ने व्यक्तिले ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू:

१. आवश्यक भएमा पहिले कपाल वा नङ काट्नुहोस्, त्यसपछि गुस्ल (पूर्ण स्नान) गर्नुहोस् र राम्रोसँग सफा हुनुहोस्।
२. पुरुषहरूले आफ्नो शरीरको बनावटअनुसार सिलेका सबै कपडा (अन्तर्वस्त्र सहित) उतारेर दुईवटा सेता, सफा, सिउन नभएका इहरामका कपडा लगाउनु उत्तम हुन्छ।

यद्यपि यदि सेतो कपडा उपलब्ध नभए अन्य सफा कपडा पनि लगाउन सकिन्छ। तर इहरामको कपडा सजावट, विलासिता तथा देखावटीपनबाट मुक्त हुनुपर्छ।

➤ दुवै खुट्टाको माथिल्लो भाग नढाक्ने चप्पल लगाउन अनुमति छ।

नोट:

जो व्यक्तिहरू विमानबाट जद्दाह जाँदै हुनुहुन्छ, उनीहरूले मीकातमा पुग्नु अघि नै इहराम बाँध्न सक्नुहुन्छ। तर मीकातमा पुग्दा मनमा नियत गरेर तलबियाका शब्दहरू उच्चारण गर्नुहोस्।

अर्को नोट:

नियत भनेको मनको इरादा हो। नमाज र अन्य इबादतहरूमा नियत मनमै पर्याप्त हुन्छ। तर हज र उम्रामा मनको नियतसँगै जिब्रोले पनि तलबियाका शब्दहरू उच्चारण गर्नु आवश्यक हुन्छ।

३. मीकातमा पुगेर मनमा उम्राको नियत गर्नुहोस् र यसो भन्नुहोस

اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ عُمْرَةً

"हे अल्लाह! म उम्रा गर्न उपस्थित भएको छु।"

यदि तपाईं अरु कसैको तर्फबाट उम्रा गर्दै हुनुहुन्छ भने नियतसँगै यसो भन्नुहोस्:

.....اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ عُمْرَةً عَنْ

"हे अल्लाह! म (फलाँ व्यक्तिको नाम) को तर्फबाट उम्रा गर्न उपस्थित भएको छु।"

➤ "عَنْ" (अन) भनेपछि सम्बन्धित व्यक्तिको नाम लिनुहोस्।

यदि बाटोमै कुनै अवरोध (रोकावट) आउने डर छ भने उम्रा वा हजको नियत गर्दा यसो भन्नुहोस्:

اللَّهُمَّ مَجَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي

अर्थ:

"हे अल्लाह! जहाँ कुनै कारणले तपाईंले मलाई रोक्नुहुन्छ, त्यहीँ मेरो इहराम समाप्त हुनेछ र म हलाल हुनेछु।"

यस दुआको फाइदा के हो भने, यदि कुनै कारणवश हज वा उम्रा पूरा गर्न सकिएन भने दम (कुर्बानी) दिनु पर्दैन, र त्यहीँ इहराम समाप्त गर्न सकिन्छ।

महत्त्वपूर्ण सूचना

यदि यो नफल हज हो भने त्यसको पछि कजा गर्नुपर्दैन।

तर यदि यो फर्ज हज हो र पूरा गर्न सकिएन भने, त्यस वर्षको फर्ज त पूरा हुँदैन। भविष्यमा क्षमता भएपछि फर्ज हज अवश्य गर्नुपर्छ।

इहराम बाँधेपछि कुनै विशेष नमाज छ?

इहराम बाँध्नका लागि छुट्टै कुनै विशेष नमाज छैन।

तर यदि इहराम बाँधेपछि नमाज पढ्ने समय छ भने, केही विद्वानहरूको मतअनुसार जुल-हुलैफा (मीकात) मा दुई रकअत नमाज पढ्नु मुस्तहब (उत्तम) हो।

यो नमाज इहरामको विशेष नमाज होइन, बरु त्यस स्थानको विशेषता (फजीलत) को कारणले सिफारिस गरिएको हो।

अल्लाह नै सबैभन्दा बढी जान्ने हुनुहुन्छ।

तल्बिया (तल्बिया पाठ)

४. इहराम बाँधिसकेपछि ठूलो स्वरमा तल्बिया पढिन्छ:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

"लब्बैक अल्लाहुम्मा लब्बैक, लब्बैका ला शरीका लका लब्बैक, इन्नल हम्दा वन्निअमता लका वल मुल्क, ला शरीका लका।"

अर्थ:

"हे अल्लाह! म हाजिर छु, म हाजिर छु। तपाईंको कुनै साझेदार छैन, म हाजिर छु।

निश्चय नै सबै प्रशंसा, सबै नेमत र सम्पूर्ण राज्य तपाईंको नै हो। तपाईंको कुनै

साझेदार छैन।"

(हे अल्लाह! म तपाईंको दरबारमा उपस्थित छु। म उपस्थित छु। तपाईंको कुनै साझेदार छैन। सबै प्रशंसा र सबै कृपा तपाईंको लागि हो। सबै अधिकार तपाईंको नै हो। तपाईंको कुनै साझेदार छैन।

तल्बियाको महत्त्व/श्रेष्ठता

तल्बिया हजको चिन्ह (नारा) हो। यो हजका कार्यहरूमध्ये सबैभन्दा उत्तम कार्य हो। जसले तल्बिया पढ्छ, उसको साथमा दायाँ-बायाँ जहाँसम्म उसको आवाज पुग्छ, त्यहाँसम्मका सबै ढुङ्गा, रुख र जमिनका चीजहरूले पनि उसको तल्बियाको जवाफ दिन्छन्। (हदीस)

नबी ﷺ बाट तल्बियासँग सम्बन्धित यी दुआहरू पनि प्रमाणित छन्:

(لَبَّيْكَ إِلَهَ الْحَقِّ)

"लब्बैक इलाहल हक्क"

अर्थ: "साँचो उपास्य (अल्लाह) को लागि म हाजिर छु।"

(لَبَّيْكَ ذَا الْمَعَارِجِ، لَبَّيْكَ ذَا الْفَوَاضِلِ)

"लब्बैक जल मआरिज, लब्बैक जल फवाजिल"

अर्थ: "हे महानता र कृपाका मालिक! म तपाईंको आदेशमा हाजिर छु।"

(لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ، وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ، وَالْعَمَلُ)

"लब्बैक अल्लाहुम्मा लब्बैक, लब्बैका वस्सअदैक, वल खैरु फी यदैक, वर्गबाउ इलैक, वल अमल।"

अर्थ:

"हे अल्लाह! म हाजिर छु, म हाजिर छु। तपाईंको आज्ञा पालन गर्न म हाजिर छु। सबै भलाइ तपाईंको हातमा छ। इच्छा र चाहना तपाईंतर्फ नै छ, र कर्म पनि तपाईंतर्फ नै फर्किन्छ।"

महिलाहरूको लागि पनि तल्बिया पढ्नु जायज छ, तर उनीहरूले आफ्नो आवाजलाई मध्यम राख्नेछन् (ठूलो स्वरमा होइन)।

मक्कामा प्रवेश गर्दा

(५) जसरी नै मक्काको बस्ती देखियोस्, तल्बिया पढ्न बन्द गर्नुपर्छ।

- मक्कामा प्रवेश गर्ने बेला (पहिले बायाँ खुट्टा अगाडि राखेर) बाबुल-मुअल्ला बाट प्रवेश गर्नु र मस्जिदे हराममा जाने ठाउँबाट प्रवेश गर्नु राम्रो (मुस्तहब) हो।

यदि कसैले अर्को ठाउँबाट प्रवेश गर्ने प्रयास गर्छ भने पनि यो जायज छ, तर त्यसको आवश्यकता छैन। त्यसैले आफूलाई कठिनाइमा नपार्नु र अरूलाई पनि कठिनाइमा नहाल्नु।

- मस्जिदे हराममा जहाँबाट पनि प्रवेश गर्न सकिन्छ।

मस्जिदुल हराम

६. तवाफ गर्नुअघि वुजू (पवित्रता) गर्नुहोस्।

७. मस्जिदुल हराममा प्रवेश गर्दा दायाँ खुट्टा अगाडि राखेर यो दुआ पढ्नुहोस्:

أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

अर्थ:

“म महान अल्लाह, उहाँको सम्मानित स्वरूप र उहाँको सनातन प्रभुत्वको आश्रय माग्छु, धिक्कारिएको शैतानबाट।”

त्यसपछि यो दुआ पढ्नुहोस्:

بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

अर्थ:

“अल्लाहको नामबाट, अनि अल्लाहका रसूलमाथि दुरुद र सलाम होस्। हे अल्लाह! मेरा पापहरू क्षमा गरिदेऊ र मेरो लागि आफ्नो रहमतका ढोकाहरू खोलिदेऊ।”

मस्जिदबाट निस्कँदा यो दुआ पढ्नुहोस्:

بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

अर्थ:

“अल्लाहको नामबाट, अनि अल्लाहका रसूलमाथि दुरुद र सलाम होस्। हे अल्लाह! मेरा पापहरू क्षमा गरिदेऊ र मेरो लागि आफ्नो कृपाका ढोकाहरू खोलिदेऊ।”

तवाफ

तवाफ गर्दा ध्यान दिनुहोस् कि तपाईंको कारणले अरुलाई कुनै कष्ट नहोस्, विशेष गरी हजरुल अस्वदलाई चुम्न वा छुन खोज्दा।

तवाफ सुरु गर्ने तरिका

१. तवाफ सुरु गर्नुअघि चादर (इहराम) को दायाँ भागलाई दायाँ काँधमुनिबाट निकालेर बायाँ काँधमाथि राख्नुहोस्। यसलाई इज्तिबा भनिन्छ।
२. हजरुल अस्वदतर्फ मुख गरेर, दायाँ हातले इशारा गर्दै “बिस्मिल्लाहि अल्लाहु अकबर” भन्नुहोस् र इस्तिलाम गरेर तवाफ सुरु गर्नुहोस्।
३. तवाफ गर्दै जाँदा अल्लाहको जिक्र, दुआ र तिलावत गर्न सकिन्छ।

हजरुल अस्वद

नोट:

हजरुल अस्वदलाई चुम्नु र सम्भव भए छुनु सुन्नत हो।

यदि चुम्न सम्भव भएन भने हातले छोएर त्यस हातलाई चुम्न सकिन्छ। यदि भीडका कारण छुन पनि सम्भव भएन भने टाढाबाट दायाँ हातले मात्र इशारा गर्नुहोस्। इशारा गर्दा दुवै हात उठाउनु हुँदैन (नमाजको तक्बिर जस्तै होइन), केवल दायाँ हातले हजरुल अस्वदतर्फ इशारा गर्नुहोस्।

काबा देख्दा पढ्ने दुआ

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ

अर्थ:

“हे अल्लाह! तपाईं नै शान्ति हुनुहुन्छ, र शान्ति तपाईंको तर्फबाट आउँछ। त्यसैले हे हाम्रो पालनकर्ता! हामीलाई शान्ति र सुरक्षा सहित जीवन प्रदान गर्नुहोस्।”

नोट:

काबा देख्दा हात उठाएर दुआ गर्नु मुस्तहब (राम्रो कार्य) हो, र यो दुआ हदीसबाट प्रमाणित छ।

हजरुल अस्वद (कालो ढुङ्गा)

८. हजरुल अस्वदतर्फ इशारा गर्दै (इस्तिलाम गर्दा) यसो भन्नुहोस्:

اللَّهُ أَكْبَرُ، بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ

अर्थ:

“अल्लाह सबैभन्दा महान हुनुहुन्छ। अल्लाहको नामबाट। अल्लाह सबैभन्दा महान हुनुहुन्छ।”

फजिलत (महत्त्व)

हजरुल अस्वद र रुक्ने यमानीलाई छोएमा पापहरू मेटिन्छन्।

कियामतको दिन अल्लाहले हजरुल अस्वदलाई उठाउनुहुनेछ। त्यसका दुई आँखा हुनेछन् जसले देख्नेछन् र एउटा जिब्रो हुनेछ जसले बोल्नेछ। जसले सच्चाइका साथ यसलाई इस्तिलाम गरेको थियो, त्यसको पक्षमा यसले गवाही दिनेछ।

हजरुल अस्वद जन्नतबाट आएको ढुङ्गा हो। यो दूधभन्दा पनि बढी सेतो थियो, तर आदमका सन्तानका पापका कारण कालो भएको हो।

रुक्ने यमानी

९. रुक्ने यमानीलाई केवल हातले छोड्नुछ। चुमिँदैन। यदि छोउन सम्भव नभएमा टाढाबाट इशारा पनि गरिँदैन।

१०. रुक्ने यमानी र हजरुल अस्वदको बीचमा यो दुआ पढ्नुहोस्:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

नेपाली अर्थ:

“हे हाम्रो पालनकर्ता! हामीलाई यस संसारमा भलाइ प्रदान गर, परलोकमा पनि भलाइ प्रदान गर, र हामीलाई आगो (जहन्नम) को यातनाबाट बचाऊ।”

थप निर्देशन

तवाफको बाँकी भागमा कुरआनका आयतहरू, सही हदीसबाट प्रमाणित दुआहरू वा आफूलाई सम्झना भएका दुआहरू पढ्नु सुन्नत (उत्तम) हो।

नोट:

तवाफका लागि कुनै विशेष दुआ निश्चित गरिएको छैन।

तवाफको क्रममा कुरआनको तिलावत गर्न सकिन्छ, दुआ गर्न सकिन्छ वा जुनसुकै राम्रो इबादत गर्न सकिन्छ।

केही महत्वपूर्ण नियमहरू

- ✓ यदि कुनै महिला महिनावारी (हैज) को अवस्थामा छिन् भने उनले तवाफ गर्नु हुँदैन।
- ✓ "एक लाख गुणा सवाब (पुण्य) पाउने विशेषता केवल मस्जिदुल हरामको लागि हो।"
- ✓ "मक्काका प्रत्येक मस्जिदमा पनि त्यति नै सवाब (पुण्य) हुन्छ भन्ने धारणा राख्दा सावधानी अपनाउनु आवश्यक छ।

११. पुरुषहरूले तवाफका पहिला तीन चक्करहरूमा छिटो-छिटो साना कदमले हिँड्नुपर्छ, जसलाई रमल भनिन्छ। बाँकी चार चक्करहरूमा सामान्य गतिमा हिँड्नुपर्छ।

महिलाहरूले रमल गर्दैनन्, उनीहरू सबै चक्करमा सामान्य रूपमा हिँड्छन्।

१२. मुलतजम

काबाको ढोका र हजरुल अस्वद बीचको भागलाई मुलतजम भनिन्छ।

सम्भव भएमा यस स्थानमा आफ्नो छाती, अनुहार र दुवै हात काबाको पर्खालमा लगाएर दुआ गर्नुहोस्। यहाँ दुआ गर्नु नबी ﷺ र सहाबा किरामबाट प्रमाणित छ।

१३. यसरी अल्लाहको घर (काबा) को सातवटै चक्कर पूरा गर्नुहोस्।

महत्वपूर्ण सूचना:

- प्रत्येक चक्करमा हजरुल अस्वदको नजिक पुग्दा सम्भव भए इस्तिलाम (छुनु वा चुम्नु) गर्नुहोस्।
- यदि भीडका कारण सम्भव छैन भने टाढाबाट दायाँ हातले मात्र इशारा गरेर अगाडि बढ्नुहोस्।
- सातौँ चक्कर पूरा गरी फेरि हजरुल अस्वदको सामना हुँदा तकबीर (अल्लाहु अकबर) भन्दै इस्तिलाम गर्नुहोस्।

तवाफ हजरुल अस्वदबाट सुरु हुन्छ र काबाको वरिपरि घडीको सुईको विपरीत दिशामा सात चक्कर लगाइन्छ।

मकामे इब्राहीम

१४. सात पटक तवाफ पूरा गरेपछि:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

"(तपाईंहरू मकामे इब्राहीमलाई नमाज पढ्ने स्थान बनाउनुहोस्।)"

मकामे इब्राहीमलाई आफ्नो अगाडि राखेर (यदि सम्भव भए) दुई रकअत नमाज पढ्नुहोस्।

पहिलो रकअतमा सूरह अल-काफिरून (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) पढ्नुहोस्।

दोस्रो रकअतमा सूरह अल-इखलास (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) पढ्नुहोस्।

(यी सूरहहरू वा अन्य कुनै पनि सूरह पढ्न सकिन्छ; यसमा कुनै बाध्यता छैन।)

जमजम

१५. नमाजपछि जमजमको पानी पिउनुहोस्। (जति सकिन्छ किब्लातर्फ फर्केर र उभिएर पिउनु उत्तम हो, तर बसेर पिउन पनि जायज छ।)

१६. जमजम पिएपछि हजरे अस्वद (कालो ढुंगा) लाई फेरि इस्तिलाम (संकेत/स्पर्श) गर्नुहोस् र त्यसपछि सईका लागि सफा पहाड तर्फ जानुहोस्।

सई

१७. सफा पहाडमा चढ्नु अघि यो आयत पढ्नुहोस्:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾

अर्थ:

"निश्चय नै सफा र मरवा अल्लाहका निशानीहरूमध्ये हुन्। त्यसैले जसले अल्लाहको घरको हज वा उम्रा गर्छ, उसलाई यी दुवैको बीचमा सई गर्नमा कुनै पाप छैन। अनि जसले स्वेच्छाले कुनै राम्रो काम गर्छ, निश्चय नै अल्लाह कदर गर्ने र सबै कुरा जान्ने हुनुहुन्छ।"

त्यसपछि भन्नुहोस्:

«أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ»

अर्थ: "म त्यहीँबाट सुरु गर्छु जहाँबाट अल्लाहले सुरु गर्नुभएको छ।"

१८. सफाबाट प्रस्थान गरेपछि, जब सफा पर्वतमा चढ्नुहोस्, तब अल्लाहु अकबर भन्दै मरवातर्फ अनुहार गरी तीन पटक यो कलिमा पढ्नुहोस्:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ

अर्थ:

अल्लाह बाहेक कुनै पनि साँचो उपास्य छैन। उहाँ एकलै हुनुहुन्छ, उहाँको कुनै साझेदार छैन। राज्यसत्ता उहाँकै हो, सम्पूर्ण प्रशंसा उहाँकै लागि हो। उहाँले नै जीवन दिनुहुन्छ र मृत्यु दिनुहुन्छ, र उहाँ प्रत्येक कुरामाथि पूर्ण शक्ति राख्नुहुन्छ। अल्लाह बाहेक कुनै पनि साँचो उपास्य छैन। उहाँ एकलैले आफ्नो वाचा पूरा गर्नुभयो, आफ्ना भक्त (मुहम्मद ﷺ) लाई सहायता गर्नुभयो, र सबै शत्रु समूहहरूलाई एकलैले पराजित गर्नुभयो।

टिप्पणी:

सफा र मरवामा उभिएर मन लगाएर दुआ गर्नु उत्तम हुन्छ।

सफा र मरवा दुवै स्थानमा माथिको आयत/जिक्र तीन पटक पढ्नुहोस् र त्यसपछि दुआ मात्र गर्नुहोस्।

१९. सफाबाट सई सुरु गरी मरवामा पुग्नुहोस्, अनि फेरि फर्किएर १८ नम्बरमा उल्लेख गरिएको कार्य (जिक्र र दुआ) दोहोर्याउनुहोस्। (३)

२०. हरियो चिन्ह (Green) हरूको बीचमा छिटो-छिटो हिँड्नुहोस् (दौडिनु हुँदैन)।

२१. सफा र मरवा बीचको एक चक्कर (शअत) पूरा गरेपछि, यही तरिकाले सातवटा चक्कर पूरा गर्नुहोस्। (१)

नोट:

यसरी मरवाबाट सुरु गर्दा दोस्रो चक्कर गणना हुनेछ, र सातौँ चक्कर मरवामै समाप्त हुनेछ।

२२. सई (सफा-मरवा) गर्ने क्रममा जुन कुरआनी आयतहरू, सहीह हदीसका दुआहरू वा आफूलाई याद भएका दुआहरू छन्, ती पढिरहनुहोस्। (अन्य दुआहरूका लागि पुस्तक हेर्नुहोस्।)

सईका लागि वुजु (अजु) अनिवार्य छैन।

सईमा केही सहाबाबाट प्रमाणित भएको यो दुआ पढ्न सकिन्छ:

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ

अर्थ:

“हे मेरो पालनकर्ता! मलाई क्षमा गर र ममाथि दया गर। निश्चय नै तपाईं सबैभन्दा बढी शक्तिशाली र सबैभन्दा बढी उदार हुनुहुन्छ।”

तवाफ, सई आदिको समयमा फोटो खिच्नु वा भिडियो बनाउनु, ताकि अरूलाई देखाउन सकियोस् भन्ने उद्देश्यले, रियाकारिता (देखावटीपन) मा पर्न सक्छ, त्यसैले यसबाट बच्नु आवश्यक छ।

यदि तवाफ वा सईको बीचमा फरज नमाज सुरु भयो भने, तवाफ वा सई रोकिदिनुहोस् र जमाअतसँग नमाज पढ्नुहोस्। त्यसपछि बाँकी रहेको तवाफ वा सई पूरा गर्नुहोस्।

हल्क (पूरे कपाल मुण्डन)

वा तक्सीर (कपाल छोट्याउने)

२३. सई पूरा भएपछि पुरुषहरूले टाउकोको कपाल मुण्डन (हल्क) गर्नुपर्छ वा सबै भागबाट समान रूपमा कपाल छोट्याउनुपर्छ (तक्सीर)। महिलाहरूले आफ्नो कपालको अन्तिम भागबाट करिब एक औंलाको पोर (एक पोर) जति काट्नुपर्छ। उम्रा वा हज गर्ने व्यक्तिले सिर्फ एउटा ठाउँको कपाल काटेर पुग्दैन। जसरी उम्रामा टाउकोभरिका सबै भागबाट कपाल छोट्याइन्छ, त्यसरी नै पूरे टाउकोबाट समान रूपमा कपाल काट्नुपर्छ वा मुण्डन गर्नुपर्छ।

महिलाले यस कुरामा विशेष ध्यान दिनुपर्छ कि कुनै गैर-महम पुरुषले उनको कपाल नकटाओस्। महम पुरुषले पनि महिलाको कपाल काट्नु हुँदैन।

२४. त्यसपछि इहरामका चादरहरू फुकालेर सामान्य लुगा लगाउनुहोस्।
इन्शा अल्लाह, यसरी कुरआन र सुन्नतअनुसार उम्माको सम्पूर्ण विधि पूरा हुन्छ।
हज— कुरआन र सुन्नतको दृष्टिमा
हजका तीन प्रकार छन्:

1. हज्जे तमत्तुअ (حج تمتع)
2. हज्जे किरान (حج قران)
3. हज्जे इफराद (حج افراد)

नोट:

सामान्यतया दक्षिण एशियाका अधिकांश हाजीहरूले हज्जे तमत्तुअ गर्छन्।
त्यसैले यस पुस्तकमा पनि हज्जे तमत्तुअका नियमहरू उल्लेख गरिएका
छन्।

हजको मार्ग (Route of Hajj)

1. मीकात (Miqat) – यहाँबाट इहराम बाँधिन्छ।
2. मिना (Mina)
3. अराफात पर्वत (Jabal Arafat)
4. मुजदलिफा (Muzdalifah)
5. मिना (Mina)
6. मस्जिदुल हराम (Al-Masjid Al-Haram, मक्का)
7. मिना (Mina)

स्थान	दूरी
जेद्दा एयरपोर्टदेखि मक्का मुकर्रमासम्म	८० किलोमिटर
मक्का मुकर्रमादेखि मिनासम्म	८ किलोमिटर
मिनादेखि अराफातसम्म	१६ किलोमिटर (पैदल ४-५ घण्टा लाग्छ)

अराफातदेखि मुजदलिफासम्म	९ किलोमिटर (पैदल करिब ३ घण्टा लाग्छ)
मुजदलिफादेखि मिनासम्म	७ किलोमिटर (पैदल करिब २ घण्टा लाग्छ)
मक्का मुकर्रमादेखि मदिना मुनव्वरासम्म	४५० किलोमिटर

शब्दार्थ:हज (حج) = इस्लामको पाँचौं स्तम्भ, विशेष समय र स्थानमा गरिने महान इबादत।

मीकात = इहराम बाँध्नुपर्ने निर्धारित स्थान।

इहराम = हज वा उमराहको नियत गरेर विशेष अवस्थाको प्रवेश।

८ जुलहिज्जाको दिन (यौमुत्-तरवियाह)

१. ८ जुलहिज्जाको दिन (यौमुत्-तरवियाह) मक्का मुकर्रमामा आफ्नै बसोबास स्थानबाट हजको लागि इहराम बाँध्नुहोस्।

२. इहराम बाँध्नुअघि गुस्ल (स्नान) गर्नुहोस् र सुगन्ध (अत्तर) प्रयोग गर्नुहोस्।

नोट:

इहरामका कपडामा सुगन्ध न लगाउन र इहराम बाँध्नुअघि शरीरमा सुगन्ध प्रयोग गर्न अनुमति छ।

३. त्यसपछि हजको नियत यसरी गर्नुहोस्:

(اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ حَجًّا)

“हे अल्लाह! म हजका लागि उपस्थित भएको छु।”

शब्दार्थ:

हज्जे तमत्तुअ: उमरा पूरा गरी इहराम खोलेपछि हजका दिनहरूमा पुनः इहराम बाँधेर गरिने हज।

इहराम: हज वा उमराहको नियत गरेर विशेष धार्मिक अवस्थामा प्रवेश गर्नु।

जुलहिज्जा: इस्लामी (हिजरी) वर्षको बाह्रौं महिना, जसमा हज सम्पन्न गरिन्छ।

४. उच्च स्वरमा तल्बिया पढ्नुहोस्:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

नेपाली अर्थ:

“हे अल्लाह! म उपस्थित छु, म उपस्थित छु।

म उपस्थित छु, तपाईंको कुनै साझेदार छैन, म उपस्थित छु।

निश्चय नै सबै प्रशंसा, सबै अनुग्रह (नेमत) र सम्पूर्ण शासन-सत्ता तपाईंको नै हो। तपाईंको कुनै साझेदार छैन।”

५. एक पटक यी शब्दहरू पनि पढ्नुहोस्:

اللَّهُمَّ حَجَّةً لَا رِيَاءَ فِيهَا وَلَا سُبُعَةً

नेपाली अर्थ: “हे अल्लाह! यस्तो हज गर्ने तौफिक देऊ जसमा देखावा (रियाकारी) नहोस् र नाम-प्रसिद्धि (ख्याति कमाउने इच्छा) पनि नहोस्।”

मिना (مِنَى)

६. त्यसपछि मिनातर्फ प्रस्थान गर्नुहोस्।

मिनामा पुगेर जुहर (दिउँसो), असर (अपराहन), मगरिब (साँझ), इशा (राति) र भोलिपल्टको फज्र (बिहान) को नमाज आ-आफ्नो समयमा अदा गर्नुहोस्।

"सबै नमाजहरू कसरका साथ अदा गर्नुहोस्।"

"नमाजमा 'कसर' गर्नु मुसाफिर (यात्री) को लागि एक इस्लामिक (शरिया) छुट हो, जसको अर्थ चार रकात वाली नमाजलाई चारको सट्टा दुई रकात अदा गर्नु हो।

तर, फजरको नमाज (दुई रकात) र मगरिबको नमाज (तीन रकात) मा कसर गर्ने कुनै विधान छैन भन्ने कुरामा सर्वसम्मति (इज्मा) छ।"

शब्दार्थ:

तल्बिया: हज वा उमराहको समयमा पढिने विशेष जिक्र।

रियाकारी: मानिसहरूलाई देखाउनका लागि इबादत गर्नु।

सुम्अह (سُبُعَةً): आफ्नो इबादतको चर्चा र प्रसिद्धि चाहनु।

मिना: मक्का नजिकको पवित्र स्थान जहाँ हाजीहरू हजका क्रममा निर्धारित समय बिताउँछन्।

अराफात (Arafah)

९ जुलहिज्जा (यौम-ए-अराफाह)

७. ९ जुलहिज्जाको दिन (यौम-ए-अराफाह) सूर्योदय भएपछि तकबीर – (الله أكبر)

“अल्लाह सबैभन्दा महान् हुनुहुन्छ” र तहलील – (لا إله إلا الله) “अल्लाह बाहेक कुनै सच्चा पूज्य छैन” भन्दै अराफाततर्फ प्रस्थान गर्नुहोस्।

अराफातको दिनको विशेषता

अराफातको दिनभन्दा बढी कुनै दिन छैन, जुन दिन अल्लाह तआलाले धेरैभन्दा धेरै बन्दाहरूलाई जहन्नमबाट मुक्ति दिनुहुन्छ। अल्लाह तआला आफ्ना बन्दाहरूको नजिक हुनुहुन्छ र फरिश्ताहरूसामु अराफातमा उभिएका हाजीहरूको प्रशंसा गर्दै भन्नुहुन्छ:

“मेरा यी बन्दाहरूलाई हेर, तिनीहरू धूलोले ढाकिएका र बिखरिएका कपालका साथ मसमक्ष आएका छन्।”

८. हाजीहरूका लागि अराफातको दिन रोजा नराख्नु राम्रो हुन्छ। रोजा राख्न प्रोत्साहन दिने केही हदीसहरू भए तापनि ती हदीसहरूलाई विद्वानहरूले कमजोर (ज़ईफ) बताएका छन्। साथै, पैगम्बर मुहम्मद ﷺ ले अराफातको दिन रोजा नराख्नुभएको कुरा प्रमाणित छ।

यस कारणले अराफातको दिन रोजा नराख्दा हाजीलाई इबादत गर्न सजिलो हुन्छ। त्यसैले विद्वानहरूको मत अनुसार:

“अराफातको मैदानमा रहेका हाजीहरूका लागि रोजा नराख्नु नै उत्तम (मुस्तहब) हो।”

९. अराफातको मैदानमा प्रवेश गरेपछि नमिरा मस्जिद (Masjid Namirah) नजिक बस्नुहोस्। दिउँसो (जुहर) को समय भएपछि अराफातमा इमामको खुत्बा (उपदेश) सुन्नुहोस्।

त्यसपछि जुहर र असरका नमाजहरू एक अजान र दुई इकामत सहित जमाअतमा कसर गरेर अदा गर्नुहोस्।

यदि नमिरा मस्जिदसम्म पुग्न सम्भव नभए आफ्नै पाल (टेन्ट) मा पनि जुहर र असरका नमाजहरू जुहरको समयमा, एक अजान र दुई इकामत सहित कसर गरेर अदा गर्नुहोस्।

शब्दार्थ:

तकबीर:	“अल्लाहु अकबर” भन्नु।
तहलील:	“ला इलाहा इल्लल्लाह” भन्नु।
अराफात:	हजको सबैभन्दा महत्वपूर्ण स्थान, जहाँ उभिनु (वुकूफ) हजको मुख्य रुकन हो।
कसर नमाज:	यात्राको अवस्थामा चार रकाअतको फर्ज नमाजलाई दुई रकाअतमा पढ्नु।
इकामत:	नमाज सुरु हुनुअघि दिइने घोषणा।

१०. जुहर र असरका नमाजहरू अदा गरेपछि अराफातको मैदानभित्र प्रवेश गर्नुहोस् र जबल-ए-अराफा (जबलुर्रहमा) नजिक उभिनुहोस्। यदि त्यहाँ पुग्न सम्भव नभए अराफातको मैदानभित्र जुनसुकै स्थानमा उभिन सकिन्छ।

त्यसपछि किल्लातर्फ मुख गरेर, दुवै हात उठाई कुरआनको तिलावत, नबी ﷺ माथि दुरूद पठाउने, तथा दुआ माग्ने कार्यमा व्यस्त रहनुहोस्। यस क्रममा तकबीर, तहलील र तल्बिया पनि पढिरहनुहोस्।

यस दिन यो दुआ (प्रार्थना) पढ्नुपर्छ किनकि यो पूर्ववर्ती नबीहरू (अगमवक्ताहरू - उहाँहरूमाथि शान्ति होस्) र तपाईं ﷺ को सुन्नत हो:

(لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)

(अल्लाह तआला बाहेक कोही पनि उपासनाको योग्य छैन, उहाँ अद्वितीय र एकलो हुनुहुन्छ, उहाँको कुनै साझेदार छैन, यस ब्रह्माण्डको राज्य उहाँकै हो, सम्पूर्ण प्रशंसाहरू उहाँकै लागि हुन् र उहाँ हरेक कुरामाथि शक्तिवान हुनुहुन्छ)

र यो दुआ पनि प्रमाणित छः

(إِنَّمَا الْخَيْرُ خَيْرُ الْآخِرَةِ)

(निस्सन्देह, वास्तविक भलाइ भनेको परलोक (आखिरत) को भलाइ हो)।

यद्यपि, यदि ढिलो हुनेहरू १० तारिखको फजर (सूर्योदय अघिको समय) भन्दा पहिले अराफातको मैदानमा पुग्छन् भने, तिनीहरूको रुकन (अनिवार्य कार्य) पनि पूरा हुनेछ।

मस्जिद निमरामा इमामसँग नमाज पढ्न पाइएन भने, एकलै वा जमात (समूह) बनाएर पनि नमाज अदा गर्न सकिन्छ।

८ जिलहज्ज र ९ जिलहज्जको बीचको रातमा मिनामा बस्नु (कयाम गर्नु) वाजिब (अनिवार्य) होइन बरु सुन्नत हो, यद्यपि यसलाई सामान्य सम्झेर बेवास्ता पनि गर्नु हुँदैन।

मुझदलिफा

11. सूर्यास्तपछि नमाजे मगरिब अदा नगरी सुकून र वक्रारका साथ तल्बिया पढ्दै मुझदलिफातर्फ प्रस्थान गर्नुहोस्।

मुझदलिफातर्फ जाँदा वुजू (अज़ु) भएको हुनु उत्तम हुन्छ। यदि आधी रात (१२ बजे) सम्म पनि मुझदलिफा पुग्न सकिएन भने बाटोमै मगरिब र इशा नमाज अदा गर्नुहोस्।

12. मुझदलिफा पुगेर मगरिब र इशा नमाज एक अज़ान र दुई इकामत का साथ (जमअ गरेर) पढ्नुहोस् र आराम गर्नुहोस्।

13. रात बिताएर आराम गरेपछि र १० जुलहिज्जाको फज्र नमाज आफ्नो सामान्य समय सुरु हुनुभन्दा केही पहिले नै अदा गर्नुहोस्।

14. फज्र नमाज जमाअतका साथ अदा गरेपछि मशअरुल हराम नजिक (वा जहाँ सम्भव हुन्छ त्यहाँ) उभिएर हात उठाई, सूर्योदय हुनुभन्दा पहिले राम्रोसँग वक्रफ (ठहर) गर्दै तक्बीर, तहलील, तौबा-इस्तिग्फार र दुआमा व्यस्त रहनुहोस्।

15. सूर्योदय हुनुअघि पूर्ण शान्ति र गरिमाका साथ तल्बिया पढ्दै अगाडि बढ्नुहोस् र वादी मुहस्सिर बाट छिटो पार भएर जानुहोस्।

नोट: महिला, वृद्ध तथा अपाङ्ग व्यक्तिहरूलाई रातको अन्तिम भागपछि नै मुझदलिफाबाट मिनातर्फ जान अनुमति छ, तर उनीहरूले पनि सूर्योदय भएपछि मात्र कंकरी (जमरातमा हानिने ढुंगाका साना टुक्रा) हान्नुपर्छ। (अल्बानि)

एक मत अनुसार सूर्योदय हुनुभन्दा पहिले कंकरी हान्न पनि अनुमति छ। हजरत अस्मा (रज़ियल्लाहु अन्हा) को अमल र बुझाइको आधारमा (इब्न उथैमिन)

नोट: यस्ता मतभेद भएका मसअलाहरूमा सावधानी अपनाउनु उत्तम हुन्छ। त्यसैले सही र सुरक्षित तरिका यही हो कि सूर्योदय भएपछि मात्र कंकरी हान्नुहोस्।

मिना

16.१० जुलहिज्जा को दिन मुझदलिफाबाट मिनातर्फ प्रस्थान गर्दा आफ्नो साथमा सात वटा कंकरी (ढुंगा) लिएर जानुहोस्। यी कंकरीहरू मटरको दानाभन्दा अलि ठूला आकारका हुन सक्छन्।

नोट: कंकरीहरू धुनु (पखाल्नु) बिदअत (धर्ममा नयाँ कुरा थप्नु) हो।

असक्षम व्यक्तिले कंकरी हान्ने कार्यका लागि अर्को व्यक्तिलाई आफ्नो प्रतिनिधि (नायब) बनाउन सक्छ।

१० जुलहिज्जाका दिन गर्नुपर्ने चार काम

1. रमी (जमरामा कंकरी हान्ने)
2. कुर्बानी
3. हल्क (टाउको मुण्डन) वा तक्सीर (कपाल छोट्याउने)
4. तवाफे इफादा र सई

17. रमी

सूर्योदयपछि जमरतुल अकबा (ठूलो जमरा) तर्फ जानुहोस्। मिनालाई आफ्नो दायाँपट्टि र मक्कालाई बायाँपट्टि राखेर ठूलो जमरामा एक-एक गरी सात वटा कंकरी हान्नुहोस्। प्रत्येक कंकरी हान्दा:

"الله أكبر" (अल्लाहु अकबर) भन्नुहोस्।

यसपछि तल्बिया बन्द गर्नुहोस्।

सूर्योदयअघि कंकरी हान्नु जायज छैन। अलबत्ता सूर्य मध्यान्हबाट पश्चिमतर्फ ढल्किएपछि रमी गर्नु जायज छ, र यसको समय १० जुलहिज्जाको रातसम्म रहन्छ।

नोट:

जमराको खाडल (हौज) भित्र कंकरी पर्नु आवश्यक छ।

जमराको खम्बा (स्तम्भ) लाई नै कंकरी लाग्नु आवश्यक छैन।

18. कुर्बानी

ठूलो जमरामा (कंकरी हान्ने स्थानमा) रमी (कंकरी हान्ने कार्य) गरेपछि कुर्बानी गर्नुहोस्। सम्भव भएमा त्यसको मासुबाट केही आफैं पनि खानुहोस्।

यस कुर्बानीको मासुबाट गरिबहरूलाई अवश्य खुवाउनुहोस्।

“तिनीहरू आफैं पनि त्यसबाट खाऊन् र अभावमा परेका तथा माग्नेहरूलाई पनि खुवाऊन्।”

यदि हदी (कुर्बानीको जनावर) काट्ने क्षमता वा सुविधा नभएमा हजका दिनहरूमा तीन दिन र घर फर्किएपछि सात दिन गरी जम्मा दश दिन रोजा राख्नुहोस्।

नोट: हदी (कुर्बानी) का लागि रकम अल-राजही बैंक वा अन्य सरकारी मान्यता प्राप्त संस्थामा पनि जम्मा गर्न सकिन्छ।

19. हल्क वा तक्सीर

कुर्बानीपछि हल्क (टाउको मुण्डन) वा तक्सीर (कपाल काट्ने) गर्नुहोस् र इहरामका चार प्रतिबन्धहरूमध्ये सामान्य लुगा लगाउने अनुमति प्राप्त गर्नुहोस्।

पुरुषहरूको लागि हल्क (पूरे टाउको मुण्डन) गर्नु उत्तम (अफज़ल) हो, यद्यपि तक्सीर पनि जायज छ।

हल्क वा तक्सीर टाउकोको दायाँ भागबाट सुरु गर्नुहोस्।

महिलाहरूले आफ्नो कपालको अन्तिम भागबाट एक औँलाको पोर बराबर काट्नुपर्छ।

20. तवाफे इफादा र सई

मिनाबाट मक्का मुकर्रमातर्फ गएर तवाफे इफादा गर्नुहोस्।

यस तवाफमा इज्तिबा (दायाँ काँध खुला राख्ने) र रमल (पहिला तीन चक्कर छिटो-छिटो हिँड्ने) नगर्नुहोस्, किनकि यी तवाफे इफादामा प्रमाणित छैनन्। तवाफ पूरा भएपछि दुई रकअत नमाज पढ्नुहोस्।

त्यसपछि जमजम पिउनुहोस् र सफा-मरवाको सई गर्नुहोस्। त्यसपछि पुनः मिनातर्फ फर्कनुहोस्।

नोट: यदि यी चार कार्यहरू (रमी, कुर्बानी, हल्क/तक्सीर, तवाफे इफादा र सई) अगाडि-पछाडि भए भने पनि कुनै हरज छैन। त्यसैले क्रम छुटेमा दम (प्रायश्चितस्वरूप जनावर वध) अनिवार्य हुँदैन।

नोट:

यस मसलकअनुसार जमरा कुब्रालाई ढुङ्गा हानेर (रमी गरेर) हाजीको एहराम समाप्त हुन्छ। त्यसपछि केवल पत्नीसम्बन्धी कुरा (यौन सम्बन्ध) मात्र हलाल हुँदैन। त्यसैले तवाफ-ए-जियारत र सई गरेपछि मात्र पत्नीसँग सम्बन्ध राख्न अनुमति हुन्छ। (शैख अल्बानी)

अर्को मतअनुसार, यस दिनका चार कामहरूमध्ये कुनै पनि दुई काम गरेपछि एहरामका सामान्य प्रतिबन्धहरू समाप्त हुन्छन् र अन्य काम गर्न सकिन्छ। त्यसपछि पत्नीसँग सम्बन्ध राख्नु पनि हलाल हुन्छ। (शैख इब्न बाज)

ध्यान दिनुहोस्: यो मतभेद दुई काम गरेपछि एहराम खुल्ने विषयमा छ। यदि कसैले एउटा काम गरेपछि एहराम खोल्थ्यो वा एहरामका कपडा उतार्यो भने उसलाई कुनै प्रायश्चित्त (दम) आवश्यक पर्दैन। किन भने शैख अल्बानीका अनुसार एहराम खुल्ने पहिलो चरण (तहलुल अक्वल) मा एहरामका कपडाबाट स्वतन्त्रता पाउन चारमध्ये एउटा काम नै पर्याप्त हुन्छ। जहाँसम्म पत्नीसँग सम्बन्ध राख्ने अनुमति छ, त्यो भने चार काम पूरा गरेपछि मात्र हुन्छ। यस विषयमा कसैको मतभेद छैन।

नोट:

यस मसलकमा अर्को कुरा पनि ध्यान दिनुपर्ने छ कि १० जुलहिज्जाको दिन जमरा कुब्रालाई ढुङ्गा हानेपछि हाजीले सामान्य लुगा लगाउन सक्छ। तर यदि रात पच्यो र उसले तवाफ-ए-जियारत गर्न सकेन भने यस्तो अवस्थामा फेरि एहराम बाँधेर तवाफ-ए-जियारत गर्नु पर्छ । तवाफ-ए-जियारत र सईपछि सामान्य लुगा लगाउन सकिन्छ।

नोट:

यदि कसैले सूर्यास्त (मगरिब) पछि फेरि एहराम बाँध्यो भने र साधारण कपडामै तवाफ-ए-जियारत गयो भने केही विद्वानहरूले यसलाई जायज भनेका छन्। किनभने फेरि एहराम बाँध्नु अनिवार्य होइन। अल्लाह नै सबैभन्दा जान्ने हुनुहुन्छ।

11, 12 र 13 जुलहिज्जा (अय्याम-ए-तश्रीक)

21. अय्याम-ए-तश्रीक (११, १२ र १३ जुलहिज्जा) का दिनहरूमा मिना मा बस्नुपर्छ। यी दिनहरूमा सूर्य मध्यान्ह (ज़वाल) पछि क्रमशः पहिलो जमरा, बीचको जमरा र त्यसपछि ठूलो जमरा (जमरह अक़बा) मा ढुङ्गा (रमी) हान्नुपर्छ।

22. पहिलो र बीचको जमरामा ढुङ्गा हानेपछि (रमी गरेपछि) किब्लातर्फ फर्केर उभिनु र दुआ गर्नु सुन्नत हो। तर ठूलो जमरा (जमरह अक़बा) मा रमी गरेपछि दुआ नगरी फर्किनुपर्छ।

टिप्पणी:

यदि कुनै हाजीलाई ढुङ्गा हानेको (रमी गरेको) बारे शंका परे र उसलाई बढी सम्भावना यही लाग्छ कि उसले रमी गरिसकेको छ भने बाँकी रमी पूरा गरिदिनुहोस्। (अर्थात् आफ्नो बलियो अनुमानअनुसार कार्य गर्नुहोस्।)

23. कयाम (मिना बसाइ) को अवधिभर सम्भव भएसम्म हरेक दिन काबाको तवाफ गर्नुहोस्।

(१) केवल तवाफ गरेर फर्कनुहोस्।

(२) मस्जिद-ए-खैफमा जमातसँग नमाज पढ्नुहोस्। (मस्जिद-ए-खैफमा ७० नबीहरूले पनि नमाज पढेका छन्।)

(३) धेरैभन्दा धेरै तकबीर, तहलील, जिक्र, दुआ, तौबा-इस्तिगफार र दुआमा हात उठाई विनम्रतापूर्वक प्रार्थना गर्नुहोस्।

24.१२ जुलहिज्जामा मिना बाट प्रस्थान गर्दा सूर्यास्त हुनुभन्दा पहिले मिनाबाट निस्कनुहोस्। यदि सूर्यास्त हुनुभन्दा पहिले निस्कन सकिएन भने १३ जुलहिज्जासम्म मिनामै बस्नुपर्छ र १३ जुलहिज्जाको रमी (कंकडी हान्ने कार्य) गरेपछि मात्र मिनाबाट निस्कनुहोस्।

(विदाइ तवाफ)

25."घर फर्कनुअघि मक्का मुकर्रमामा तवाफे-विदा (बिदाइ तवाफ) गर्नुहोस्।"

(पहिलो भनाइ) केही हाजीहरू हजपछि जद्दाह आदि स्थानमा जान्छन्। उनीहरूले तवाफे-विदा गरेर जद्दाह जानुपर्छ। त्यसपछि जब आफ्नो घर फर्कने समय आउँछ, तवाफे-विदा फेरि एकपटक गर्नुपर्छ।(शैख अनीसुरहमान आजमी हिफ्जहुल्लाह)

(दोस्रो भनाइ) शैख वसीउल्लाह अब्बासको मतअनुसार, यदि कुनै व्यक्ति जद्दाह जाँदैछ र उसको फेरि मक्कामा फर्किने कुरा निश्चित छ भने, उसले तवाफे-विदा जद्दाहबाट फर्किएपछि र मक्काबाट निश्चित रूपमा अन्तिम पटक निस्कने बेला गर्नेछ।

अर्थात् तवाफे-विदाको लागि यो सर्त छ कि हज सम्पन्न गरेपछि मक्काबाट प्रस्थान गर्दा गरिने अन्तिम तथा बिदाइको कार्य तवाफे-विदा नै हुनुपर्छ।

शरई परिभाषामा यसलाई "नफर" भनिन्छ, जसको अर्थ निश्चित रूपमा प्रस्थान गर्नु हो। त्यसैले जद्दाह जानुलाई "निश्चित नफर" (अन्तिम प्रस्थान) मानिने छैन।

नोट:

महिनावारी र सुत्केरी अवस्थाका महिलाहरूले विदाइको तवाफ (तवाफ-ए-विदा) गर्ने छैनन्, किनकि उनीहरूलाई यस कार्यमा छुट दिइएको छ।

नोट:

यदि कसैले आफ्नो स्वदेश फर्कनुभन्दा केही अघि तवाफ-ए-जियारह गर्छ भने, उसले त्यसमा तवाफ-ए-विदा (विदाईको तवाफ) को नियत पनि समावेश गर्न सक्छ।

नोट:

हज स्वीकार हुनको लागि मदिना तय्यिबा जानु जरुरी छैन र यो कुनै सर्त पनि होइन। यद्यपि, म हाजीहरूलाई मदिना तय्यिबा पनि जान जोड दिन्छु ताकि उनीहरू मदिना तय्यिबाको दर्शन र त्यहाँ पाइने प्रतिफल र पुण्यबाट वञ्चित नहोऊन्। तर जसले हज स्वीकार हुनको लागि मदिना तय्यिबाको दर्शन अनिवार्य मान्छन्, उनीहरूको यो सोचाइ गलत र प्रमाणविहीन छ।

इन्शाअल्लाह (अल्लाहले चाहेमा), यसरी गरिने हज कुरान र सुन्नतको तरिका अनुसार पूर्ण हुनेछ।

मदिना तैय्यिबाको शुभ यात्रा

मस्जिदे नबवी ﷺ मा पढिएको एक नमाज को सवाब (पुण्य) एक हजार नमाज बराबर हुन्छ, र मस्जिदुल हराम मा पढिएको एक नमाज को सवाब एक लाख नमाज बराबर हुन्छ। केही रिवायतहरूमा एक नमाजको सवाब पचास हजार नमाज बराबर पनि उल्लेख गरिएको छ।

जान्नुहोस्! यदि तपाईंलाई मदिना तैय्यिबा को यात्रा गर्ने सौभाग्य प्राप्त भयो भने, मदिना तैय्यिबा का आदाब (शिष्टाचार) र फजाइल (महत्त्व तथा विशेषताहरू) को जानकारी हासिल गर्नु आवश्यक छ। यही उद्देश्यले तल केही आवश्यक कुराहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१. मस्जिदे नबवीको जियारत

मस्जिदे नबवीमा प्रवेश गर्ने दुआ पढेर भित्र पस्नुहोस् र त्यसपछि तहियतुल मस्जिद (मस्जिदमा प्रवेश गर्दा पढिने दुई रकअत नमाज) अदा गर्नुहोस्।

रियाजुल जन्नाह (जन्नतका बगैंचामध्ये एक बगैंचा), जुन रसूलुल्लाह ﷺ को मिम्बर (उपदेश दिने स्थान) र घरको बीचको भाग हो, त्यहाँ दुई रकअत नफल नमाज पढ्नु अत्यन्तै श्रेष्ठ (अफजल) मानिन्छ।

२. रसूलुल्लाह ﷺ को पवित्र कब्रको जियारत

हाजीज्यू! तपाईं रसूलुल्लाह ﷺ को पवित्र कब्रको नजिक पुग्नुहोस्। अत्यन्त आदर, सम्मान र नम्रताका साथ मधुर स्वरमा सलाम पेश गर्नुहोस्।

त्यसपछि अगाडि बढेर हजरत अबु बक्र सिद्दीक रजियल्लाहु अन्हु को कब्रमा पुगेर सलाम गर्नुहोस्, र त्यसपछि हजरत उमर फारूक रजियल्लाहु अन्हु को कब्रमा पुगेर पनि सलाम गर्नुहोस्।

३. बकीअ अल-गर्कदको जियारत

नोट:

मदिना तैय्यिबाको प्रसिद्ध कब्रिस्तानको वास्तविक नाम "बकीअ अल-गर्कद" हो। यसलाई "जन्नतुल बकीअ" भनिएको कुनै प्रमाणित आधार छैन। साथै, "बकीअ अल-गर्कदमा गाडिने प्रत्येक व्यक्ति जन्नती हुन्छ" भन्ने कुरा पनि कुनै विश्वसनीय दलिलबाट प्रमाणित छैन।

यो मदिना तैय्यिबाको कब्रिस्तान हो। हाजी साहेब! यहाँ गएर सबै मोमिन पुरुष र महिलाहरूका लागि मगफिरत (क्षमा) र उच्च दर्जाको दुआ गर्नुहोस्।

कब्रिस्तानमा प्रवेश गर्दा यो दुआ पढ्नु उत्तम हुन्छ:

"अस्सलामु अलैकुम अहलदियारि मिनल्-मुमिनीन वल्-मुस्लिमीन, व इन्ना इन्शा-अल्लाहु बिकुम लाहिकून, यरहमुल्लाहुल्-मुस्तकिदमीन मिन्ना वल्-मुस्ताख्खिरीन, नस्अलुल्लाहा लना व लकुमुल्-आफियह।"

अर्थ:

"हे मोमिन र मुस्लिम बासिन्दाहरू! तपाईंहरूमाथि सलाम होस्। अल्लाहले चाहेमा हामी पनि चाँडै तपाईंहरूसँग मिल्नेछौं। अल्लाहले हामीमध्ये पहिले गएकाहरू र पछि जानेहरू सबैमाथि दया गरून्। हामी अल्लाहसँग आफ्ना र तपाईंहरूका लागि सुरक्षा, कुशलता र भलाइको प्रार्थना गर्दछौं।"

४. शुहदाए उहुदको जियारत

हाजी साहेब! उहुदका शहीदहरू को कब्रहरूमा जानुहोस् र उनीहरूका दर्जा अझ उच्च होऊन् भनेर दुआ गर्नुहोस्।

यहाँ पनि बकीअ अल-गर्कद (कब्रिस्तान) मा प्रवेश गर्दा पढिने माथिको दुआ पढ्नु सुन्नत हो।

५. मस्जिदे कुबाको जियारत

हाजी साहेब! वुजु (पवित्रता) सहित मस्जिदे कुबा मा जानुहोस् र त्यहाँ दुई रकअत नफल नमाज अदा गर्नुहोस्। यसको सवाब एक उमराह को सवाब बराबर हुन्छ।

नोट:

प्रत्येक शनिबार मस्जिदे कुबा मा जानु रसूलुल्लाह ﷺ को नियमित अभ्यास (मामूल) थियो। त्यसैले यदि हाजी शनिबार त्यहाँ जान्छ भने, इन्शाअल्लाह उसले यस सुन्नतलाई जीवित गरेको सवाब पनि पाउनेछ।

महत्वपूर्ण सूचना

मदिना तैय्यिबामा बसाइँका क्रममा मस्जिदे नबवीमा लगातार चालीस नमाजहरू पढ्नु आवश्यक वा अनिवार्य छ भन्ने कुरा कुनै पनि सहीह हदीस बाट प्रमाणित छैन। र सहाबा (रसूल ﷺ का सहयात्रीहरू) बाट पनि यो कुरा प्रमाणित भएको छैन।

तर मस्जिदे नबवीमा सकेसम्म धेरै नमाज पढ्ने अवसर प्राप्त हुनु ठूलो सौभाग्यको कुरा हो। याद राख्नुहोस्, यी नमाजहरूको हज वा उमराहसँग कुनै सम्बन्ध छैन। यस विषयमा प्रस्तुत गरिएको रिवायत कमजोर (जईफ) हदीस मा आधारित छ।

यसको विपरीत, सहीह हदीसमा आएको छ कि कुनै विशेष मस्जिद वा स्थानसँग सम्बन्धित नभई जमाअतसँग लगातार चालीस नमाज पढ्ने व्यक्तिलाई दुई महत्वपूर्ण चीजहरूबाट मुक्ति प्रदान गरिन्छ:

1. जहन्नम (नर्क) को आगोबाट मुक्ति।
2. निफाक (कपट/पाखण्ड) बाट मुक्ति।

हज र उमराहका सम्पूर्ण प्रार्थनाहरू (हज र उमराह की मुकम्मल दुआँ)

१. एहराम बाँध्ने समयको नियत (इरादा)

اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ عُمْرَةً

Allaahumma labbaika umratan

Here I am, O Allaah, for Umrah |

हे अल्लाह! म उमराहका लागि उपस्थित छु।

اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ حَجًّا

Allaahumma labbaika hajjan

Here I am, O Allaah, for 'Hajj

हे अल्लाह! म हजका लागि उपस्थित छु।

२. नियत गर्दा यो प्रार्थना पनि पढ्नुहोस्।

اللَّهُمَّ حَجَّةً لَا رِيَاءَ فِيهَا وَلَا سُمْعَةً

Allaahumma hajjatal laa
riyaa'a feeha walaa sum'ah

O Allah the intention of Hajj is neither to show off to any one nor to gain any popularity

हे अल्लाह! मेरो हजको यो नियत (सङ्कल्प) न त कसैलाई देखाउनका लागि हो, न त ख्याति (चर्चा) कमाउनका लागि हो।

३. तल्बिया (तस्बीह)

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

Labbaik Allaahumma labbaik, labbaik laa shareeka laka labbaik, innal hamda wanne'mata laka wal mulk laa shareeka lak.

Here I am, O Allaah, here I am. Here I am, You have no partner, here I am. Verily all praise and blessings are Yours, and all sovereignty, You have no partner

म उपस्थित छु, हे अल्लाह, म उपस्थित छु। म उपस्थित छु, तपाईंको कुनै साझेदार (सरह) छैन, म उपस्थित छु। निश्चित रूपमा सम्पूर्ण प्रशंसा, अनुग्रह (नेमत) र अधिराज्य (ब्रह्माण्डको साम्राज्य) तपाईंकै हो, तपाईंको कुनै साझेदार छैन।

४. काबा देख्दा यो प्रार्थना पढ्नुहोस्।

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ*

Allaahumma antas salaam wa minkas salaam fahayyinaa rabbanaa bissalaam

O Allah! You are the Peace, from You is the Peace. O Allah! Greet us with the Peace

हे अल्लाह! तपाईं नै शान्ति हुनुहुन्छ र शान्ति तपाईंको तर्फबाट नै प्राप्त हुन्छ।

हे हाम्रा पालनकर्ता (रब्ब)! हामीलाई शान्ति र सुस्वास्थ्यका साथ जीवित राख्नुहोस्।

मस्जिद (काबा) मा प्रवेश गर्दा र निस्कँदाका प्रार्थनाहरू

१. मस्जिद (काबा) मा प्रवेश गर्दा पढ्ने प्रार्थना

أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

A'oozu billaahil azeem wa biwajhihil kareem wa sultaanihil qadeem minash-shaitaanir-rajeem.

म सर्वशक्तिमान अल्लाहको, उहाँको सम्मानित स्वरूप (चेहरा) को, र उहाँको अनादि कालदेखिको शक्तिको माध्यमबाट धिक्कारिएको शैतानबाट शरण चाहन्छु।

بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَي رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

Bismillaahi wassalaamu alaa rasoolillaah, allaahummaghfirli zunoobi waftah lee abwaaba rahmatika.

अल्लाहको नामबाट (सुरु गर्दछु), र अल्लाहका सन्देशवाहक (रसूल) माथि आशिष् र शान्ति रहोस्। हे अल्लाह! मेरा पापहरू क्षमा गरिदिनुहोस् र मेरा लागि आफ्नो कृपाका ढोकाहरू खोलिदिनुहोस्।

२. मस्जिद (काबा) बाट निस्कँदा पढ्ने प्रार्थना

بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَي رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

Bismillaahi wassalaamu alaa rasoolillaah, allaahummaghfirli zunoobi waftah lee abwaaba fazlik.

अल्लाहको नामबाट, र अल्लाहका सन्देशवाहकमाथि आशिष् र शान्ति रहोस्। हे अल्लाह! मेरा पापहरू क्षमा गरिदिनुहोस् र मेरा लागि आफ्नो अनुग्रह (करुणा/प्रसाद) का ढोकाहरू खोलिदिनुहोस्।

३. हजर-ए-अस्वद (कालो पत्थर) लाई छुँदा वा इसारा गर्दा (इस्तिलाम) पढ्ने प्रार्थना (हजर असवद के चूमने या इशारा करने की दुआ)

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ

Bismillaahi allaahu akbar

अल्लाहको नामबाट, अल्लाह सबैभन्दा महान हुनुहुन्छ।

४. रुकन-ए-यामानी र हजर-ए-अस्वदको बीचमा पढिने प्रार्थना (रुकन यमानी और हजर असवद के दरमियान पढी जाने वाली दुआ)

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Rabbanaa aatinaa fid-dunyaa hasanah, wa fil aakhirati hasanah, waqinaa azaaban naar

हे हाम्रा पालनकर्ता (परमेश्वर)! हामीलाई यस संसारमा पनि भलाइ (सुख-शान्ति) दिनुहोस् र परलोक (आखिरत) मा पनि भलाइ प्रदान गर्नुहोस्, र हामीलाई नर्कको आगोको सजायबाट बचाउनुहोस्।

सफा र मर्वाह पहाडका प्रार्थनाहरू

१. सफा पहाडमा चढ्दा यो दुआ (प्रार्थना) पढ्नुहोस्:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

Innas safaa walmarwata min sha'aa'erillaah faman hajjal baita awe'tamara falaa junaaha alaihi ayy-yattawwafa bihimaa waman tatawwa'a khairan fa-innallaaha shaakirun aleem.

वास्तवमा, सफा र मर्वाह (पहाडहरू) अल्लाहका निशानीहरू (प्रतीकहरू) मध्ये हुन्। त्यसैले जसले अल्लाहको घर (काबा) को हज वा उमराह गर्दछ, उसले यी दुईको बीचमा चक्कर (सई) काट्नुमा कुनै पाप छैन। र जसले आफ्नो खुसीले कुनै भलाइको कार्य गर्दछ भने, निश्चित रूपमा अल्लाह (त्यसको) कदर गर्नेवाला र सर्वज्ञ (सबै कुरा जान्ने) हुनुहुन्छ।

२. त्यसपछि यी शब्दहरू भन्नुहोस्:

أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ

Abdaoo bima bada'allaahu bih

म त्यहीँबाट सुरु गर्दछु, जहाँबाट अल्लाहले सुरु गर्नुभएको छ।

३. सफा पहाडमा चढेर किब्ला (काबा) तर्फ मुख गरी तीन पटक यी शब्दहरू भन्नुहोस्:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ،
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أُنْجَزَ وَعُدَّةٌ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ

laa ilaaha illallaahu wahdahu laa shareeka lahu, lahul mulku walahul hamdu yuhyee wa yumeetu, wahuwa alaa kulli shaien qadeer, laa ilaaha illallaahu wahdahu, anjaza wa'dah, wa nasara abdah, wa hazamal ahzaaba wahdah.

अल्लाह बाहेक कोही पनि पूजनीय छैन, उहाँ एकलो हुनुहुन्छ, उहाँको कुनै साझेदार छैन। अधिराज्य (ब्रह्माण्डको साम्राज्य) उहाँकै हो र सम्पूर्ण प्रशंसा उहाँकै लागि हो। उहाँले नै जीवन दिनुहुन्छ र मृत्यु दिनुहुन्छ, र उहाँ हरेक कुरामा सर्वशक्तिमान हुनुहुन्छ। अल्लाह बाहेक कोही पनि पूजनीय छैन, उहाँ एकलो हुनुहुन्छ; उहाँले आफ्नो प्रतिज्ञा पूरा गर्नुभयो, आफ्नो भक्त (दास) लाई मद्दत गर्नुभयो, र एकलैले सबै विरोधी सैन्य दलहरूलाई परास्त गर्नुभयो।

सई, अराफात र कब्रिस्तानका प्रार्थनाहरू

१. सई (सफा र मर्वाहको बीचमा दौडिने कार्य) को क्रममा यो प्रार्थना पढ्नुहोस्:

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ

Rabbigh fir warham innaka antal a'azzul akram

हे मेरा पालनकर्ता ! मलाई क्षमा गर्नुहोस् र ममाथि दया गर्नुहोस्, निश्चित रूपमा तपाईं नै सबैभन्दा शक्तिशाली र सबैभन्दा कृपालु हुनुहुन्छ।

२. वुकुफ-ए-अराफात (अराफातको मैदानमा बस्दा) का प्रार्थनाहरू:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Laa ilaaha illallaahu wahdahu laa shareeka lahu, lahul mulku walahul hamdu, wahuwa alaa kulli shaien qadeer

अल्लाह बाहेक कोही पनि पूजनीय छैन, उहाँ एकलो हुनुहुन्छ, उहाँको कुनै साझेदार छैन। अधिराज्य (ब्रह्माण्डको साम्राज्य) उहाँकै हो र सम्पूर्ण प्रशंसा उहाँकै लागि हो, र उहाँ हरेक कुरामा सर्वशक्तिमान हुनुहुन्छ।

إِنَّمَا الْخَيْرُ خَيْرٌ الْآخِرَةِ

Innamal khairu khairul aakhirah

वास्तवमा, वास्तविक भलाइ त परलोक (आखिरत) को भलाइ नै हो।

३. बकी-उल-गरकद (कब्रिस्तान/कदमघाट) मा प्रवेश गर्दाको प्रार्थना:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ، مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لِلْآحِقُونَ
(وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ) أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلكُمْ الْعَافِيَةَ

Assalaamu alaikum ahlad-diyaaar minal mu'mineena wal muslimmeen, wa innaa in-shaa-Allaahu bikum lalaahifqoon (wa yarhamullaahul mustaqdimeena minna wal musta'khireen) as'alullaaha lanaa walakumul aafiyah

हे यस स्थान (कब्र) का बासिन्दा, मोमिन (आस्थावान) र मुसलमानहरू! तपाईंहरूमाथि शान्ति रहोस्। र अल्लाहले चाहेमा हामी पनि (एक दिन) तपाईंहरूलाई भेट्ने नै छाँ। (र अल्लाहले हामीमध्येका अगाडि गइसकेकाहरू र पछि आउनेहरूमाथि दया गरून्)। म अल्लाहसँग हाम्रा लागि र तपाईंहरूका लागि कल्याण (र क्षमा) को प्रार्थना गर्दछु।

अल्लाहका सुन्दर नामहरू (अस्माउल हुस्ना)

र ती नामहरूको नेपाली अर्थ।

الرَّحِيمُ	Ar-Raheem	The Most Merciful
الْمَلِكُ	Al-Malik	The King
الْقُدُّوسُ	Al-Quddus	The Most Holy
السَّلَامُ	As-Salam	The Source of Peace
الْمُؤْمِنُ	Al-Mu'min	The Guardian of Faith
الْمُهَيَّبُ	Al-Muhaymin	The Protector
الْعَزِيزُ	Al-Aziz	The Almighty
الْجَبَّارُ	Al-Jabbar	The Compeller
الْمُتَكَبِّرُ	Al-Mutakabbir	The Supreme
الْخَالِقُ	Al-Khaliq	The Creator

الْبَارِئُ	Al-Bari'	The Evolver
الْمُصَوِّرُ	Al-Musawwir	The Fashioner
الْغَفَّارُ	Al-Ghaffar	The Forgiver
الْقَهَّارُ	Al-Qahhar	The Subduer
الْوَهَّابُ	Al-Wahhab	The Bestower
الرِّزَّاقُ	Ar-Razzaq	The Provider
الْفَتَّاحُ	Al-Fattah	The Opener
الْعَلِيمُ	Al-'Alim	The All-Knowing
الْقَابِضُ	Al-Qabid	The Constrictor
الْبَاسِطُ	Al-Basit	The Expander
الْخَافِضُ	Al-Khafid	The Abaser
الرَّافِعُ	Ar-Rafi'	The Exalter
الْمُعِزُّ	Al-Mu'izz	The Bestower of Honor
الْمُذِلُّ	Al-Mudhill	The Humiliator
السَّمِيعُ	As-Sami'	The All-Hearing
الْبَصِيرُ	Al-Basir	The All-Seeing
الْحَكَمُ	Al-Hakam	The Judge
الْعَدْلُ	Al-Adl	The Just
اللطيفُ	Al-Latif	The Subtle One
الْخَبِيرُ	Al-Khabir	The All-Aware
الْحَلِيمُ	Al-Halim	The Forbearing

الْعَظِيمُ	Al-Azim	The Magnificent
الْغَفُورُ	Al-Ghafur	The All-Forgiving
الشَّكُورُ	Ash-Shakur	The Appreciative
الْعَلِيِّ	Al-Ali	The Most High
الْكَبِيرُ	Al-Kabir	The Most Great
الْحَفِيفُ	Al-Hafiz	The Preserver
الْمُقِيتُ	Al-Muqit	The Nourisher
الْحَسِيبُ	Al-Hasib	The Reckoner
الْجَلِيلُ	Al-Jalil	The Majestic
الْكَرِيمُ	Al-Karim	The Generous
الرَّقِيبُ	Ar-Raqib	The Watchful
الْمُجِيبُ	Al-Mujib	The Responsive
الْوَاسِعُ	Al-Wasi'	The All-Encompassing
الْحَكِيمُ	Al-Hakim	The Wise
الْوَدُودُ	Al-Wadud	The Loving
الْمَجِيدُ	Al-Majid	The Glorious
الْبَاعِثُ	Al-Ba'ith	The Resurrector
الشَّهِيدُ	Ash-Shahid	The Witness
الْحَقُّ	Al-Haqq	The Truth
الْوَكِيلُ	Al-Wakil	The Trustee
الْقَوِيُّ	Al-Qawiyy	The Strong

الْمَتِينُ	Al-Matin	The Firm
الْوَلِيُّ	Al-Waliyy	The Protecting Friend
الْحَمِيدُ	Al-Hamid	The Praiseworthy
الْمُحْصِي	Al-Muhsi	The Accounter
الْمُبْدِي	Al-Mubdi'	The Originator
الْمُعِيدُ	Al-Mu'id	The Restorer
الْمُحْيِي	Al-Muhyi	The Giver of Life
الْمُمِيتُ	Al-Mumit	The Taker of Life
الْحَيُّ	Al-Hayy	The Ever-Living
الْقَيُّومُ	Al-Qayyum	The Self-Existing
الْوَاجِدُ	Al-Wajid	The Finder
الْمَاجِدُ	Al-Majid	The Noble
الْوَاحِدُ	Al-Wahid	The One
الْأَحَدُ	Al-Ahad	The Unique
الصَّمَدُ	As-Samad	The Eternal
الْقَادِرُ	Al-Qadir	The Able
الْمُقْتَدِرُ	Al-Muqtadir	The Powerful
الْمُبَدِّمُ	Al-Muqaddim	The Expediter
الْمُؤَخِّرُ	Al-Mu'akhkhir	The Delayer
الْأَوَّلُ	Al-Awwal	The First
الْآخِرُ	Al-Akhir	The Last

الظَّاهِرُ	Az-Zahir	The Manifest
الْبَاطِنُ	Al-Batin	The Hidden
الْوَالِي	Al-Wali	The Governor
الْمُتَعَالِي	Al-Muta'ali	The Exalted
الْبَرُّ	Al-Barr	The Source of Goodness
التَّوَّابُ	At-Tawwab	The Acceptor of Repentance
الْمُنْتَقِمُ	Al-Muntaqim	The Avenger
العَفْوُ	Al-'Afuww	The Pardoner
الرَّؤُوفُ	Ar-Ra'uf	The Compassionate
مَالِكُ الْمَلِكِ	Malik-ul-Mulk	Owner of Sovereignty
ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ	Dhul-Jalali wal-Ikram	Lord of Glory & Honor
الْمُقْسِطُ	Al-Muqsit	The Just
الْجَامِعُ	Al-Jami'	The Gatherer
الْغَنِيُّ	Al-Ghani	The Self-Sufficient
الْمُغْنِي	Al-Mughni	The Enricher
الْمَانِعُ	Al-Mani'	The Preventer
الضَّارُّ	Ad-Darr	The Harmer
النَّافِعُ	An-Nafi'	The Benefactor
النُّورُ	An-Nur	The Light
الْهَادِي	Al-Hadi	The Guide
الْبَدِيعُ	Al-Badi'	The Incomparable

الْبَاقِي	Al-Baqi	The Everlasting
الْوَارِثُ	Al-Warith	The Inheritor
الرَّشِيدُ	Ar-Rashid	The Guide to the Right Path
الصَّبُورُ	As-Sabur	The Patient

1. अति कृपालु
2. अति दयावान
3. राजा / शासक
4. परम पवित्र
5. शान्तिको स्रोत
6. आस्थाको रक्षक
7. संरक्षक / रक्षक
8. सर्वशक्तिमान
9. प्रबल / बाध्य पार्ने
10. सर्वोच्च
11. सृष्टिकर्ता
12. निर्माणकर्ता / विकासकर्ता
13. आकार दिने / रूप दिने
14. क्षमाशील
15. सबैलाई नियन्त्रणमा राख्ने / विजेता
16. उपहार दिने / दाता
17. जीविका दिने / पालनकर्ता
18. मार्ग खोल्ने / सफलता दिने
19. सर्वज्ञाता
20. संकुचित गर्ने / रोक्नेवाला
21. फैलाउने / बढाउनेवाला

22. तल झार्ने / अपमानित गर्नेवाला
23. उच्च पार्ने / माथि उठाउनेवाला
24. सम्मान दिनेवाला
25. नीचो देखाउने / अपमानित गर्नेवाला
26. सबथोक सुन्ने / सर्वश्रोता
27. सबथोक देख्ने / सर्वद्रष्टा
28. न्यायकर्ता / न्यायाधीश
29. न्यायप्रिय / न्यायोचित
30. अति सूक्ष्म / कोमल
31. सर्वज्ञ / सबथोक थाहा पाउने
32. सहनशील / धैर्यवान
33. महिमावान / महान
34. महाक्षमाशील
35. कदर गर्ने / कृतज्ञता स्वीकार गर्नेवाला
36. सर्वोच्च / सबैभन्दा उच्च
37. सबैभन्दा महान
38. सुरक्षित राख्नेवाला / संरक्षक
39. पालनपोषण गर्नेवाला
40. हिसाब राख्नेवाला
41. गौरवशाली / भव्य
42. उदार / दानी
43. निगरानी राख्नेवाला
44. प्रार्थना स्वीकार गर्ने / जवाफ दिनेवाला
45. सर्वव्यापी / सबैलाई समेट्नेवाला
46. बुद्धिमान / विवेकशील
47. प्रेम गर्नेवाला / स्नेही
48. महिमित / गौरवशाली

49. पुनर्जीवित गर्ने / ब्युँताउनेवाला
50. साक्षी
51. सत्य
52. भरोसायोग्य / कार्यभार सम्हाल्नेवाला
53. शक्तिशाली
54. दृढ / अटल
55. संरक्षक साथी
56. प्रशंसनीय
57. गणना गर्नेवाला / लेखा राख्ने
58. सुरुवात गर्ने / पहिलो सृष्टिकर्ता
59. पुनः स्थापना गर्ने / फर्काउनेवाला
60. जीवन दिनेवाला
61. मृत्यु दिनेवाला
62. सधैं जीवित / अमर
63. आफैं कायम रहने / स्वयम्भू
64. पाउनुहुने / प्राप्त गर्नेवाला
65. प्रतिष्ठित / महान
66. एक
67. अद्वितीय
68. सनातन / अनन्त
69. सक्षम / सामर्थ्यवान
70. शक्तिशाली
71. अघि बढाउने / चाँडो गराउनेवाला
72. ढिलो गराउने / पछि सार्नेवाला
73. पहिलो / आदि
74. अन्तिम
75. प्रकट / प्रत्यक्ष

76. गुप्त / अदृश्य
77. शासक / मालिक
78. सर्वोच्च / उच्च
79. भलाईको स्रोत
80. पश्चात्ताप स्वीकार गर्नेवाला
81. बदला लिने / दण्ड दिनेवाला
82. माफी दिने / महाक्षमाशील
83. करुणामय / दयालु
84. सर्वसत्ताको मालिक / ब्रह्माण्डको स्वामी
85. महिमा र सम्मानको प्रभु
86. न्यायोचित / निष्पक्ष
87. एकत्र गर्ने / जम्मा गर्नेवाला
88. आत्मनिर्भर / कसैको आवश्यकता नभएको
89. समृद्ध पार्ने / धनी बनाउनेवाला
90. रोक्ने / बचाउनेवाला
91. हानि पुऱ्याउन सक्ने / कष्ट दिनेवाला
92. लाभ दिने / उपकारी
93. प्रकाश / ज्योति
94. मार्गदर्शक
95. अतुलनीय / अनुपम
96. अनन्त / सधैं रहनेवाला
97. उत्तराधिकारी
98. सही मार्ग देखाउने
99. धैर्यवान / सहनशील

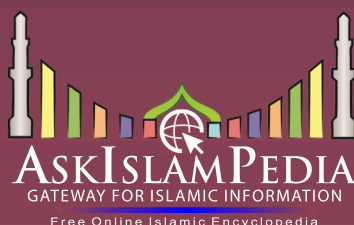
AskIslampedia is an Islamic web portal where Islamic authentic information is available in an easy, organized and structured manner, from where the world can know the true Islam in one click In sha Allaah,

Its aim is to spread the correct information of Islam to everyone regardless of religion, creed, race and colour.

AskIslamPedia works on a simple concept that declares "we are only translators or compilers", thus ,collecting the world's scattered knowledge, or in other words it is like a supermarket where all kinds of quality items are available. In Sha Allaah ,

The aim of AskIslamPedia is to work in (50) popular languages spoken around the world (In sha Allaah), Alhamdulillah,

And work has been done on 23 languages in the first phase and in sha Allaah work is ongoing on 20 more languages in the second phase, Alhamdulillah

www.abmqurannotes.com | www.askislampedia.com | www.askmadanicom

SHAIKH Dr. ARSHAD BASHEER UMARI MADANI waffaqahullah

Hafiz and Aalim, Fazil (Madina University, K.S.A), M.B.A

Founder & Director of AskIslamPedia.com

Chairman: Ocean the ABM School, Hyderabad, TS,INDIA

+91 92906 21633 (WhatsApp only)